

На ніве
асветы
і навукі
стар. 5

На чым
трымаецца
жыццё?
стар. 6

Асабістае,
патаемнае,
жаданае
стар. 12

Успаміны аб светлай пары

Фота Лізаветы Галад.

Сцэна са спектакля «Двор майго дзяцінства».

Шмат хто з нас веў, ці і цяпер вядзе, дзённікі. Нехта робіць гэта выключна для сябе, каб упарадкаваць думкі, разабрацца ў сваіх адносінах з навакольным светам і людзьмі. Некаторыя, занатоўваючы свае думкі і ўражання, плануюць такім чынам расказаць наступным пакаленням пра эпоху, у якую жывуць. Чым кіраваўся, пачынаючы ў сямігадовым узросце весці дзённік рэжысёр Данііл Філіповіч, вядома толькі яму. Але вынік відавочны. 2 снежня на камернай сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра Янкі Купалы адбылася першая ў 104-м сезоне прэм'ера.

Спектакль «Двор майго дзяцінства» створаны пры дзяржаўнай падтрымцы: малады рэжысёр атрымаў грант Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь на 2023 год у сферы культуры. Як адзначаюць у тэатры, пастаноўка прысвечана гораду-герою Мінску, захоўвае нацыянальныя культурныя каштоўнасці і ўзмацняе імідж тэатральнага мастацтва Беларусі як неад'емнай часткі сусветнай культуры. Спектакль, пабудаваны на ўспамінах і дзённікавых запісах Данііла Філіповіча, вяртае нас у беларускую сталіцу дваццацігадовай даўнасці, такую, якой яе бачыць хлопчык.

«Калі ты ствараеш рэжысёрскія мізансцэны ў гэтым, любым іншым спектаклі, на сцэне любога тэатра, ты ўспамінаеш дзяцінства: сваё першае каханне, першае расчараванне, адносіны з бацькамі, сваякамі, першую настаўніцу рускай літаратуры, пра якую, дарэчы, згадана ў гэтым спектаклі», — адзначае Данііл Філіповіч.

Акрамя маладых акцэраў у пастаноўцы задзейнічаны і купалаўскія карыфеі — народны артыст СССР Генадзь Аўсяннікаў і народная артыстка Беларусі Зінаіда Зубкова. А якое дачыненне да спектакля мае творчасць класіка беларускай літаратуры Васіля Віткі, можна даведацца, паглядзеўшы «Двор майго дзяцінства».

«ЛіМ»-акцэнт

Ініцыятыва. Новая канцэртная пляцоўка можа з'явіцца ў Мінску ў летнім музычна-турыстычным сезоне, інфармуе БелТА. Сёлета ў гістарычных цэнтры адбылося 25 канцэртаў беларускіх выканаўцаў, 42 спектаклі, літаратурная акцыя з удзелам беларускіх пісьменнікаў. Улічваючы запатрабаванасць праекта, ідзе гаворка аб дабраўпарадкаванні дадатковай канцэртнай пляцоўкі каля Палаца спорту ў сезоне 2024 года, дзе па суботах будуць арганізаваны вясчэрнія канцэрты для маладзёжных мерапрыемстваў з адпаведным рэпертуарам. Летні музычна-турыстычны сезон традыцыйна стартуе ў маі і прадоўжыцца да сярэдзіны верасня.

Юбілей. Літаратурна-мастацкая выстаўка «Бурлівага лету сляды незмярмы», прымеркаваная да 100-годдзя заснавання аб'яднання «Маладняк», працуе ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Экспазіцыя створана ў межах выставачна-асветніцкага праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця». Яна, як наведваюць арганізатары, прадстаўляе 1920-я гады. Адной з адметных падзей гэтага часу з'яўляецца стварэнне часопіса «Маладняк», вакол якога паўстала аднайменная арганізацыя маладых пісьменнікаў. У экспазіцыі прадстаўлены павялічаныя копіі рэдкіх дакументаў, фотаздымкаў, кніжныя выданні бібліятэкі «Маладняка» 1923—1928 гг., часопісы «Маладняк» і «Узвышша», перыядычныя альманахі філій «Маладняка», а таксама копіі дакументаў з фондаў ДМГБЛ, БДАМЛМ і НББ. У падрыхтоўцы экспазіцыі арганізатары спалілі на такі кірунак у сусветным мастацтве, як супрэматызм. Убачыць выстаўку можна да 3 сакавіка.

Тэатр. Мастацкі савет Вялікага тэатра Беларусі прыняў канцэпцыю новага балета ў пастапоўцы Валянціна Елізар'ева «Папялушка», перадае агенцтва «Мінск-Навіны». «Надышоў шчаслівы час, калі з камандай аднадумцаў магу звярнуцца да гэтай выдатнай музыкі, да гэтага цудоўнага матэрыялу, — адзначыў мастацкі кіраўнік тэатра оперы і балета. — Самае галоўнае — сачыненне Пракоф'ева хвалюе мяне самога. Тут ёсць над чым паразважаць і папрацаваць, бо ў казцы Шарля Перо «Папялушка» ўтоена німаля сэнсаў». Казачная гісторыя будзе пададзена ў розных часавых адрэзках. Прэм'ера балета запланавана на 27 красавіка. Прадугледжваецца, што ён будзе складацца з двух актаў.

• Работа над тэатралізаванай чыткай гістарычнай аповесці з элементамі містыкі Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха» ідзе ў Брэсцкім акадэмічным тэатры драмы. Над тэатралізаванай чыткай твора класіка працуе рэжысёр Валянціна Янавец, якая выступае і аўтарам арыгінальнай інсцэніроўкі аповесці. «3 інсцэніроўкі былі пэўныя цяжкасці, — расказала Валянціна Янавец. — Гісторыя Караткевіча вельмі шматслойная, і зрабіць сцэнічны варыянт у гэтым плане складана. Трэба і захаваць гісторыю, і ў той жа час яе акуратна скараціць, каб было і сцэнічна, і лагічна ўсё выбудавана». У пастапоўцы будзе задзейнічана дзевяць персанажаў. Галоўныя ролі — гаспадыня Балотных Яліні Надзеі Яноўскай і маладога вучонага-фалькларыста Андрэя Беларэчкага — рэцэпіруюць артысты Тацыяна Васількова і Міхаіл Лыць. Аповед будзе ісці на беларускай мове, дадае БелТА.

Вярнісаж. Абласная выстаўка сучасных мастакоў-канцэптуалістаў «P.S. Памежны стан» адкрылася днямі ў выставачнай зале Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтру. Гэта выніковы праект выставачнага года для мастакоў рэгіёна. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 70 работ. Гэта жывапіс, графіка, скульптура, фатаграфія, інсталляцыя, арт-аб'екты. Іх аўтары — восем мастакоў з Брэста, Баранавіч і Кобрына, якія працуюць у розных жанрах, тэхніках і напрамках. Сярод удзельнікаў — як майстры, чыя імяны добра вядомыя беларускаму глядачу, так і маладыя мастакі. Выстаўка сучаснага выяўленчага мастацтва «P.S. Памежны стан» будзе працаваць да 24 снежня.

Традыцыя. Старадаўні звычай правядзення «Піліпаўскіх вячорак» аднавілі ў Пінскім раёне. Аб гэтым карэспандэнту БелТА паведаміла загадчыца Мерчыцкага цэнтру традыцыйнай культуры і побыту «Спадчына Палесся» Ганна Кузюр. Традыцыя звязана з перадаклядным (Піліпавым) постаем, які пачынаецца 28 лістапада і заканчваецца 7 студзеня. «Мы імкнёмся адрадыць страчаныя абрады. Мясцовыя жыхаркі падзяліліся, што раней сцягане збіраліся на «Піліпаўскія вячоркі», расказалі, чым займаліся. Мы вырашылі аднавіць звычай. Да гэтай работы абавязкова прыцягваем дзяцей, каб яны ўбачылі, чым займаліся нашы продкі, данілі і захоўвалі традыцыі», — адзначыла Ганна Кузюр.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Пранізлівы рэквіем

Прэзентацыя калектыўнага зборніка пісьменнікаў Міншчыны «Званоў перазвон» адбылася ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна.

Кніга ўбачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Прыведзена яна 80-годдзю Хатынскай трагедыі. Гэта свайго роду «рэінкарнацыя болю», як напісаў адзін з аўтараў зборніка, рэквіем ахвярам спаленых у гады Вялікай Айчыннай вайны вёсак. Менавіта Хатынь стала сімвалам загінутых у палымі ні ў чым не вінаватых беларускіх дзяцей, жанчын, старых, жорстка закатаваных нацыстамі.

Па словах старшыні Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьмен-

нікаў Беларусі Леаніда Крываноса, на пачатку года быў праведзены літаратурны марафон, прысвечаны памяці ахвяр Хатыні і іншых спаленых вёсак Міншчыны. Удзел у ім прынялі пісьменнікі і прадстаўнікі літаратурных аб'яднанняў вобласці. Іх творы размяшчаліся на сайце Мінскага абласнога аддзялення СІПБ, а лепшыя ўвайшлі ў склад калектыўнага зборніка «Званоў перазвон». Аўтараў — больш за трыццаць. Укладальнік — Рагнед Малахоўскі.

Дырэктар Пушкінскай бібліятэкі Наталля Вашчыла акцэнтавала ўвагу на тым, што народ можна знішчыць, калі сцерці яго памяць. Але зборнік «Званоў перазвон» даказвае, што памяць беларускага народа сцерці нельга. Леанід Крыванос

перадаў асобнік кнігі з аўтаграфамі аўтараў у фонд бібліятэкі.

На прэзентацыі пісьменнікі чыталі свае вершы, прысвечаныя Хатыні і спаленым вёскам Міншчыны, апавядалі аб тым, якія асабістыя прычыны выклікалі іх напісанне. У многіх ёсць блізкая сваякі, якія прайшлі праз жорсткасці Вялікай Айчыннай. Такое не забываецца.

Кранулі душу выступленні пісьменнікаў Уладзіміра Цануніна, Людміль Кручкі, Наталлі Жызнеўскай.

Калектыўны зборнік «Званоў перазвон» упэўнена можна назваць сацыяльна значным праектам, «літаратурнай вахтай памяці, словам да будучых пакаленняў».

Нэлі МЕЛЬНІЧЭНКА

«Галавасек»: кніга пра памяць і боль

Анатоль Бензэрук.

У Брэсцкай абласной бібліятэцы імя Максіма Горкага адбылася прэзентацыя дакументальнага аповесці-эсэ Анатоля Бензэрука «Галавасек». Твор прысвечаны вогненнай вёсцы Драмлёва і яе 183 жыхарам, спаленым 11 верасня 1942 года.

Імпрэза ў Брэсце ладзілася напярэдадні Міжнароднага дня памяці ахвяр генацыду. Менавіта памяці і шанаванню нявінных мірных людзей, знішчаных нелюдзьмі, прысвечана дакументальная аповесць-эсэ «Галавасек», напісаная членам Саюза пісьменнікаў Беларусі жабінаўцам Анатолем Бензэруком, якая пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда».

На сустрэчу з аўтарам кнігі, што стала няпростым спатканнем з суровай праўдай ваенных часоў, завіталі сябры творчай абласной суполкі Саюза пісьменнікаў Беларусі пад кіраўніцтвам Тацыяны Дземідровіч, а таксама прадстаўнікі абласной заканадаўчай і выканаўчай уладаў, студэнты філалагічнага і гістарычнага факультэтаў Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна, шматлікія чытачы, каго кранае да глыбіні душы тэма генацыду беларускага народа.

Прэзентацыю, арганізаваную найперш намаганнямі дырэктара абласной бібліятэкі Алены Стрыжэвіч і яе намесніка Ларысы Верамчук, вяла Тамара Глазкова.

На мерапрыемстве выступілі намеснік старшыні Брэсцкага абласнога Савета дэпутатаў Валянціна Пух і загадчык аддзела па каардынацыі дзейнасці ўстановаў культуры ўпраўлення культуры аблвыканкама Лілія Свідунювіч, іншыя неаб'якваныя асобы, якія ўжо паспелі пазнаёміцца са зместам новай кнігі Анатоля Расціславіча. Асабліва праніклівыя словы ў адрас вялікай працы, выкананай аўтарам, выказала Лідзія Касачук — кіраўнік

літаратурнага клуба «Лігара», які дзейнічае ў горадзе над Бугам пры мясцовым Доме культуры.

Студэнт-гісторык Мікіта Сталяроў запэўніў: аголены нерв мінулай трагедыі баліць і сёння, бо ў кожнай беларускай сям'і ніколі не забудуцца пра перажытае людзьмі ваеннага пакалення.

Увогуле, лёс Драмлёва і іншых вёсак, знішчаных карнікамі на палескай зямлі, настолькі кранальны, што ва ўсіх, хто браў мікрафон, адчувалася моцнае хваляванне і пасля першых слоў з'яўляліся на вачах слёзы, не стрымлівалі сябе нават мужчыны...

«Галавасек» — 13-я кніга Анатоля Бензэрука. Аўтар распавёў, як няпроста, нават пакутліва на працягу цэлага дзесяцігоддзя стваралася кніга пра страшныя падзеі ў вогненнай вёсцы. Дзеля пошуку нялёгкай праўды давялося шмат папрацаваць у архівах, найперш Брэста і Мінска, занатаваць успаміны людзей, што бачылі на ўласныя вочы тую бяду.

У межах мерапрыемства адбылася і прэзентацыя штогтыднёвіка «Літаратура і мастацтва». Выданне прадставіў яго галоўны рэдактар, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксей Чарота.

Антон ПРАТАСЮК
Фота даслана
Брэсцкай абласной бібліятэкай
імя Максіма Горкага

Пагранічнікам прысвечана

У цэнтры адпачынку і воляга часу органаў пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь адбылося адметнае свята кнігі. І гэтаму была яркая нагода. У выдавецтве «Адукацыя і выхаванне» выйшла кніга мастацка-дакументальных навел «Судьбой повенчаны з граніцёй». Яе аўтар — пісьменнік, ветэран органаў пагранічнай службы, палкоўнік у адстаўцы Леанід Крыванос. Выданне прысвечана сённяшнім абаронцам беларускай граніцы, тым хто праіўвы высокі прафесіяналізм і мужнасць, выконваючы задачы па забеспячэнні пагранічнай бяспекі дзяржавы.

Старшыня Дзяржаўнага пагранічнага камітэта генерал-маёр Канстанцін Моластаў уручыў падарункавыя экзэмпляры выдання героям кнігі, якія прыехалі ў сталіцу з самых аддаленых куткоў Беларусі. Сярод іх — і тыя, хто ўжо ў адстаўцы, і тыя, хто працягвае выконваць службовыя абавязкі. Кіраўнік пагранічна-тэта звярнуў увагу прысутных на тое, што «служба па ахове дзяржаўнай граніцы ніколі не была лёгкай

і спакойнай, заўсёды давала пагранічнікам магчымасць праіўвы мужнасць і гераізм, даказаць самаадданую любоў да Радзімы». Канстанцін Генадзевіч таксама адзначыў, што змест кнігі «Судьбой повенчаны з граніцёй» — гэта зацверджаны ў беларускай літаратуры прыклад служэння Айчыне, яе народу. Кіраўнік ведамства ўручыў аўтару кнігі Падзяку Старшыні Дзяржаўнага пагранічнага камітэта Рэспублікі

Беларусь за плённую сумесную дзейнасць з органамі пагранічнай службы, аказанне дапамогі ў выкананні задач, ускладзеных на органы пагранічнай службы, па правядзенні дзяржаўнай пагранічнай палітыкі.

У сваю чаргу Леанід Крыванос адзначыў, што сярод тых, хто сёння дастойна носіць зялёную фуражку, шмат жанчын — своеасаблівае даніна часу. Але гэта ніколі не ўплывае на надзейнасць пагранічнай службы. Аўтар пажадаў героям навел і ўсім прысутным поспехаў у ратнай працы, міру і дабрабыту. А таксама паабяцаў, што будуць напісаны новыя творы на тэму граніцы.

Пасля ўрачыстай часткі адбыўся канцэрт ансамбля пагранічнай службы, дзе гучалі музычныя творы на словы Л. Крываноса.

Рагнед МАЛАХОЎСКІ

АНОНСЫ

Расказваем пра «Бярозку»

Пабачыў свет чарговы, адзінаццаты ў 2023 годзе, нумар «Бярозкі». Штомесячны грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс, адрасаваны дзеям сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту, з лістападаўскага нумара пазначаны на вокладцы і як «Інтэлектуальны часопіс для падлеткаў».

Левія — псеўданім беларускай ілюстратаркі, у якой 23 тысячы падпісчыкаў у Instagram і 72 тысячы — на YouTube. Не раскрываючы сапраўднага імя мастачкі, «Бярозка» знаёміць з яе іншымі сакрэтамі ў матэрыяле «Першае правіла мастака — нікому не казаць, што ты мастак».

У лістападаўскім нумары — і расповед пра канцлагер Грацінец. Раім не толькі прачытаць, але і наведваць гэтую мясціну, мемуарыяльны комплекс у памяць пра

знішчэнне народа Беларусі, пра генацыд нашых продкаў. Навучэнка 11 класа ліцэя БДУ Паліна Дваранская ў артыкуле «Я проста паміраю ад кахання да цябе...»; альбо Сем сцэнарыяў грэчаскага кахання па-беларуску з дзеліца сваімі ўражаннямі ад прачытаных твораў беларускіх пісьменнікаў.

Знаёміць «Бярозка» і з новым аўтарам часопіса: студэнтка гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Софія Туронак прапаноўвае ўвазе чытачоў эсэ «Гісторыя вёскі Яя, ці Як два Цмокі змялі дзялілі». Матэрыял змешчаны ў рубрыцы «Міфалогія». А Ганна Стэльмах у рубрыцы «Вытокі мовы» прапануе развагі на тэму «Паходжанне слова «Дзякуй»».

У паэтычных рубрыцы «Заўяў на Парнас» — вершы Анастасі Куліковай і Кацярыны Дуброўскай з СШ № 28 горада Гродна. Часопіс выдатна ілюстраваны, усе артыкулы, ілюстрацыйныя матэрыялы пададзены ў добрым, прыцягальным дызайне.

Чакаем «Бярозку» ў снежні!

Мікола БЕРЛЕЖ

прэзентацыі

Голас Радзімы, голас душы

У Цэнтральнай Мінскай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы адбылася прэзентацыя кнігі прозы Міхася Пазнякова «Голас», якая выйшла ў выдавецтва «Мастацкая літаратура». Яе склалі апавесці, апавяданні, абразкі і эсэ.

Прэзентацыя доўжылася больш за дзве гадзіны і сабрала шматлікіх прыхільнікаў творчасці аднаго з самых запатрабаваных сучасных пісьменнікаў. Правялі яе першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах і сам аўтар. Выступілі Уладзімір Мазго, Валянціна Драбышэўская, Аліна Легастаева і Тамара Кавальчук. Мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі МГА СПб Вольга Багушыньска зачытала асобныя фрагменты водгуку на кнігу, дасланга за Калінінграда намеснікам старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі, галоўным рэдактарам часопіса «Берега» Лідзіяй Давыдзенка. Яна высока ацаніла кнігу беларускага калегі. Многія творы, што склалі яе, друкаваліся ў перыядычных выданнях і зборніках шэрагу краін. І выйшлі асобным выданнем на арабскай мове пры падтрымцы Міністэрства культуры Сіры.

Паэт і перакладчык з горада Ліда Руслан Півавараў даў высокую ацэнку творчасці Міхася Пазнякова і прысвяціў яму верш. Заслужаны артыст Беларусі, акцёр тэатра і кіно, пісьменнік Андрэй Душачкін прачытаў урывак з апавядання «Ліст з мінулага». Шчырыя словы сказала вядомая паэтэса і перакладчыца Валянціна Паліканіна. Яна таксама прачытала верш Міхася Пазнякова «Тваё імя шаптаў малітваю» ў сваім перакладзе на рускую мову.

З цікавасцю прысутныя слухалі і родную сястру пісьменніка Ганну Касцялецкую, якая аказала значны ўплыў на яго станаўленне як мовазнаўцу і літаратара. Віншавала аўтара кнігі і настаўніца СШ № 98 г. Мінска Ганна Красоўская, якая прачытала і яго хрэстаматыійны верш «Спявае жыта». Знакаміты кампазітар, народны артыст Беларусі, пісьменнік Эдуард Ханок павіншаваў калегу адной са сваіх песень. Песні на вершы Міхася Пазнякова прагучалі таксама ў выкананні аўтараў музыкі да іх Таццяны Жылінскай, Наталлі Хадкевіч, Аляксандра Стражэўскага. Міхась Паўлавіч адказаў на многія пытанні і падарыў кожнаму з выступоўцаў сваю новую кнігу з аўтаграфам.

Павел КУЗЬМІЧ

на развітанне

Легенда беларускага балета

Самая першая Кармэн, а яшчэ Ева, Неле, Фрыгія, Маша, Каханая ў пастаноўках Валянціна Елізарэва «Кармэн-сіюта», «Стварэнне свету», «Ціль Уленшпіль», «Спартак», «Шчаўкунок», «Карміна Бурана». Паспех гэтых спектакляў шмат у чым вызначыла стаўленне танцоўшчыкаў, якія змаглі выканаць складаныя і наватарскія заданні харэографа. Бржазоўскай апалядзівала публіка практычна ўсю свету, яе талентам захапляліся, яе абагаўлялі...

Званне народнай артысткі Беларусі яна атрымала, калі ёй было 29 гадоў. Ёй захапляўся знакаміты італьянскі рэжысёр Франка Дзефірэлі. Яна стажыравалася ў Пецярбургу ў Наталлі Дудзінскай, вучанцы Агрыпіны Ваганавай. Яе вельмі часта параўноўвалі з галівудскай зоркай Одры Хепбёрн — такая ж вытанчаная прыгажосць.

Нават пасля сыходу са сцэны яна не пакідала тэатр, любіла яго да апошняга ўздыху. Ёй было 77 гадоў...

Квіцеюць

«Астры дабрыні»

24 лістапада ў Беларускім цэнтры культуры Даўгаўпілса (Латвія) адбыўся творчы вечар Станіслава Валодзькі, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі. Імпрэза была прысвечана прэзентацыі кампактнага дыска песень на яго словы і музыку Альберта Белуса (Браслаў) пад назвай «Астры дабрыні».

На кампакт-дыску — 15 песень на беларускай мове. Іх выканаўцы — ансамблі «Пралескі» (БКЦ), «Спадчына», «Ластаўкі» (БКЦ і таварыства «Уздым»), «Браслаўчанкі» (Браслаўская школа мастацтваў), «Ахрэмаўцы» (Браслаўшчына), дзіцячы ансамбль «Зорачкі» (Іркуцк), салісты Павел Прозар, Наіля Янсан, Юлія Хмяльніцкая (Даўгаўпілс), Ганна Круцкая (Рыга), Сяргей Шабадалаў (Вісагінас), Якаў Навуменка, Алена Маслоўская (Мінск), Віталій Астанковіч (Магілёў). На вечары гучалі песні на словы Станіслава Валодзькі ў выкананні ансамбляў «Купалінка», «Спадчына», «Пралескі», «Натхненне», дзіцячага гурта «Скарбніца», дуэта Яўгена Пашкевіча і Лідзіі Зноўтыні, салістаў Настасі Лукашонак, Юрыя Галаўко, Артура Трэшша. Станіслаў Валодзька чытаў свае вершы і прымаў віншаванні ад генеральнага консула Генеральнага консульства Беларусі ў Даўгаўпілсе Ільі Лапуця, ад калег па пярэ і грамадскай працы.

Алена СВЕТЛЯК

Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў і галерэя FARBA адкрылі выставачны праект «Падарожжы Фёдара Конохава». Публіцы прадставілі некалькі дзясяткаў карцін знакамітага вандруніка, пісьменніка і мастака Фёдара Конохава, створаных цягам апошніх гадоў. «Творы мастака выходзяць за межы палатна і рамы, — падкрэсліла падчас адкрыцця намеснік дырэктара па творчай рабоце Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў Алеся Іназемцова. — Для мяне асабліва цікавы яго яркі, сакавіты колер і нестандартная кампазіцыя. Так, паўночныя моры халодныя і зусім не маляўнічыя, а ён іх распісвае. Гэта пазітыўнае стаўленне мастака да ўспрымання свету. Ён раскрываецца як чалавек на сваіх палотнах. Тут выказана яго найярэйшая любоў да жыцця ва ўсіх праявах». Па традыцыі экспазіцыю дапоўнілі работы як маладых, так і вядомых сучасных беларускіх аўтараў, а таксама творы беларускіх мастакоў з фонду НЦСМ. Да таго ж у праект увайшлі імерсійны фільм паводле работ аўтара і квэст-падарожжа. Выстаўку «Падарожжы Фёдара Конохава» можна ўбачыць да 28 студзеня.

Выстаўка Расійскага нацыянальнага музея музыкі «Сяргей Рахманінаў: «Я — рускі кампазітар...» адкрылася ў Нацыянальным гістарычным музеі. «Мы ганарымся, што вялікі фонд Рахманінава захаўваецца ў нашым музеі, — цытуе БелТА заслужаная дзеячка мастацтваў Расійскай Федэрацыі генеральнага дырэктара Расійскага нацыянальнага музея музыкі Міхаіла Брызгалава. — У гэтым праекце мы пастараліся расказаць праўду пра кампазітара, таму што пра яго існуе шмат розных легенд. Экспанаты забяспечаны QR-кодамі. Дзякуючы ім можна паслухаць рэдкае запісы, якія наўрад ці знойдзеш у інтэрнэце. Тэхналогіі даюць магчымасць прадстаўляць матэрыял у лічбавым фармаце, і я спадзяюся, што гэта выкліка цікавасць. Наша выстаўка паказана ў больш як 40 краінах і перакладзена на 15 моў». Выставачны праект «Сяргей Рахманінаў: «Я — рускі кампазітар...» будзе працаваць да 31 студзеня.

Магілёўская вобласць заваявала Гран-пры Міжнароднага дыстанцыйнага творчага конкурсу «Залата васьмень». Сёлетня ўдзельнікамі сталі амаль 400 канкурсантаў з усіх абласцей Беларусі, а таксама з некаторых рэгіёнаў Расіі. Свае творчыя здольнасці яны дэманстравалі ў пяці намінацыях: жывапіс, графіка, дэкаратыўна-прыкладная творчасць, змешаная тэхніка, мастацкае слова. Так, у намінацыі «Мастацкае слова» перамогу атрымала ўдзельніца ўзорнага тэатральнага калектыву «Сонейка» дзіцячай школы мастацтваў з Чавусаў Дар'я Гомарава, у «Графіцы» найлепшым стаў навучэнец Заб'ялышынскай сярэдняй школы Хоцімскага раёна Дзмітрый Мурашка, у намінацыі «Дэкаратыўна-прыкладная творчасць» — удзельніца аб'яднання па інтарэсах «Іама» з Цэнтра творчасці Глуска Ульяна Гаркуша. Беларусы былі выбраны найлепшымі і ў некаторых іншых намінацыях.

Трэці фестываль бразільскага кіно прайшоў у Мінску. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Федэратыўнай Рэспублікі Бразілія ў Рэспубліцы Беларусь Бернард Жорж Леапольд дэ Гарсія Клінгт падкрэсліў важнасць правядзення гэтага мерапрыемства для ўмацавання беларуска-бразільскага культурнага супрацоўніцтва. Як удакладняе БелТА, ён выказаў упэўненасць, што знаёмства з бразільскай кінематаграфіяй можа быць захапляльным і цікавым, і падзякаваў камандзе пасольства Бразілія ў Беларусі, беларускім міністэрствам і ведамствам за арганізацыю кінематаграфічнага форуму. Паказы бразільскіх стужак прайшлі ў кінатэатры «Піянер». Сярод фільмаў — «Эліс і Том — гэта павінна было адбыцца толькі з табой», «Эдуарда і Моніка», «Розная праўда» і іншыя.

Правядзенне Дзён культуры Самарканда плануецца ў Мінску. Пра гэта паведаміла журналістам першы намеснік старшыні Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта Надзея Лазарэвіч. Азначаецца, што Дні культуры Самарканда павінны прайсці летам 2024 года ў рамках арганізацыі праектаў каля Мінскай гарадской ратушы. Так, сёння ёсць дамоўленасць аб падпісанні плана мерапрыемстваў на 2024—2025 гады, дзе будучы выкладзены дэталі розных імпрэз. Ажыццяўленнем задум будучы займацца беларускі і ўзбекскі бакі.

Французская кінакампанія StudioCanal аанансавала дату прэм'еры біяграфічнага фільма «Вяртаюся да нармальнага жыцця» («Back to Black»). Карціна аб соўл-спявачцы Эмі Уайнхаус выйдзе 12 красавіка 2024 года. Галоўную ролю выканала зорка серыяла «Індустрыя» Марыса Абеда. Сюжэт заснаваны на музычным станаўленні Эмі Уайнхаус і яе трагічным лёсе. Рэжысёрам стужкі, як перадае Deadline, выступіла Сэм Тэйлар-Джонсан. Ролі другога плана выканалі Джэк О'Конэл, Эдзі Марсан і Леслі Мэнвіл.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Ці патрэбна нам цензура?

«Не, не і яшчэ раз не! — палка ўсклікне чытач, а за ім не меней палка будзе паўтараць хор сучасных аўтараў. — Цензура нам не патрэбна!»

Бо вядома ж, што цензура — зло, якое з'явілася да нас найпрост з дзевятнаццатага стагоддзя. А цензор — найнахай як літаратурны жандар, які катуе аўтараў за імкненне казаць праўду. Ад цензуры пакутаваў Пушкін, якому даводзілася перапісваць або папросту «губляць» часткі сваіх твораў. Битвы з цензурай штогод вытрымлівалі Някрасаў і Салтыкоў-Шчадрын, Ляскоў, Гогаль... А «Запіскі паліяўнічага» Тургенева толькі нейкім чудам прачаглыся праз усёмагутную цензуру (але сістэма потым апаяталася, і цензора звольнілі).

Калі ж казаць пра савецкую цензуру — тут па ідэалагічных меркаваннях цалкам забаранялася творчасць некаторых аўтараў. І творы Пвятаевай, Булгакава, Буніна трапілі да чытача з велізарным спазненнем.

Такім чынам, цензура можа абмяжоўваць літаратуру. Аднак існаванне ў прасторы без аніякіх абмежаванняў можа быць для літаратуры таксама згубным. Яркі доказ — літаратура сеткавая, у якой няма не толькі цензурных абмежаванняў, але і мінімальнай карэктуры. Дэградацыя жанраў уражае — як і багачэ фэйкавай інфармацыі.

Успомнім таксама і адчайныя крыкі пра савецкую кінематаграфічную цензуру, якія і цяпер яшчэ даносіцца ў тым ліку ад былых савецкіх акцёраў ды рэжысёраў. Сэнс абурэння ў тым, што так цяжка было прайсці праз абмежаванні, столькі выдатных фільмаў «зарэзалі» пры праглядзе — а калі б не было цензуры, то мы б ужо ух!

У бесцензурныя і свабодныя «святыя 90-я» «ух» у творцаў чамусьці не атрымалася. І да гэтага часу збоўшага атрымліваецца «плюх». Нельга не заўважыць, што і з літаратуры усё адбываецца прыкладна гэтак жа.

Дык што ж, атрымліваецца: цензура — нешта неабходнае? Пачнём з таго, што цензура бывае не толькі ідэалагічнай або палітычнай. Вядома, гэты від абмежаванняў сустракаецца частцей за ўсё, але менавіта яго мы не будзем разглядаць падрабязна. Перш за ўсё таму, што для любой дзяржавы нармальна змагацца за сваю ідэалогію як за сваю аснову. І адпаведна, процідейнічаць думкам, якія гэтую ідэалогію спрабуюць разбурыць. Так было заўсёды і ва ўсіх краінах (і калі так званыя дэмакратычныя краіны здаюцца чытачу выключэннем — вярта пачытаць пра цензуру камуністычных выданняў у заходніх краінах у ХХ ст.).

Аднак некаторыя віды ідэалагічнай цензуры прысутнічаюць нават у літаратурных конкурсах. Гаворка тут ідзе пра папярэджанне аб недапушчальнасці распалвання ў тэксце нацыянальнай або рэлігійнай варожасці, заклікаў да гвалту і г. д. — тое, што прапісваецца цяпер у любым палажэнні любога конкурсу. Цэнзура? Так. Ідэалагічная? Напэўна. Ці патрэбная? Ды вядома, патрэбная. Бо кнігі, у якіх, напрыклад, праслізвае фашысцкая або нацысцкая ідэалогія, недапушчальныя ў здаровай дзяржаве. І атрымліваецца, што цензура ідэалагічна патрабуецца хая і для гэтага.

Але паразважаем пра іншыя віды цензуры. Ваенная і гістарычная, эканамічная, маральная і духоўная, рэлігійная — разнавіднасцей мноства. У шырокім сэнсе да цензуры можна аднесці любыя абмежаванні, што накладваюцца на літаратурны твор па якіх-небудзь прычынах. Іронія ж сітуацыі ў тым, што нам, магчыма, варта было б дадаць да гэтага спіса яшчэ некалькі відаў.

Напрыклад, што б вы сказалі пра навуковую цензуру твораў? А, між тым, неабходнасць навуковай цензуры наспявае ўжо не першы дзясятка гадоў —

з той пары, як з'яўляецца шмат псеўдагістарычных раманаў, адзіная мэта якіх — завуаліраваная прапаганда. Больш за тое, неабходнасць гэтага віду цензуры наспела куды раней. Калі б на варце літаратуры хоць крыху ды стаялі гісторыкі-кансультанты, ці пабачыў бы свет «Адзін дзень Івана Дзянісавіча» Салжаніцына — тэкст, які літаральна нашпігаваны гістарычнымі недарэчнасцямі (пра гэта ўжо пры выхадзе аповесці пісалі менавіта тыя, хто бабываў у лагерах)? А «Зулейха расплюшчвае вочы», якая не тое што з гісторыяй — з арднарнай логікай сябруе вельмі ўмоўна?

Так, гісторыя дапускае некалькі канцэпцый. Так, версіі могуць быць няпоўнымі, дыскусійнымі, і нават афіцыйная версія падзей можа змяняцца — калі адкрыліся нейкія новыя факты. Але калі тэкст, які быццам бы адлюстроўвае гістарычную рэальнасць, — насамрэч відавочна і абуральна антыгістарычны і антынавуковы... Хіба гэта не падстава засцерагчы чытача ад тэксту?

Калі нават не ўпуская навуковую цензуру ў мастацкую літаратуру — яна спатрэбіцца ў літаратуры навукова-папулярнай! Бо выдавецтвы, гонячыся за прыбыткам, мільёнамі выкідаюць на прылаўкі кніжкі, у якіх Пётр адкапаў Санкт-Пецярбург, а не пабудоваў яго; злыя хрысціяне знішчылі справядчыя рускі алфавіт з 47 літар (надта ж сакральны!); а лячыцца ад раку прапануецца лопухам, урынай і перакісам вада-роду. Гэтыя тэксты не проста антынавуковыя — яны жahlіва шкодныя. Гэта з-за іх людзі пачынаюць верыць у плоскую зямлю, татальную шкоду прышчэпак і ядзерную вайну ў XIX стагоддзі. Фарміруецца недавер да навукі афіцыйнай і новая містычная свядомасць, дзе скажаўца гісторыя, рэлігія, лінгвістыка і медыцына. Падобныя тэксты павінны прыраўноўвацца да сектанцкай літаратуры. І ні ў якім разе не дапускацца ў выдавецтвы і на кніжныя прылаўкі.

Мне, напэўна, скажучь, што ў час інтэрнэту барацьба з выданнямі такога тыпу страціла актуальнасць — падобныя тэорыі даўно можна сустрэць у сацыяльных сетках, на Youtube, на мнстве сайтах... Але ж у пэўнай колькасці людзей ёсць яшчэ давер менавіта да друкаванага слова. Мне могуць запярэчыць, што з-за забарон такіх тэкстаў толькі здобудуць флёр прывабнасці, забароннасці і засакрэчанасці — і стануць куды больш папулярнымі, чым былі раней. Але хіба тэксты гэтыя не здалілі такую папулярнасць менавіта дзякуючы сваёй шырокай даступнасці? Дзякуючы таму, што іх агучвалі на публіку па ТВ вядомыя людзі. Хіба не адсутнасць навуковай цензуры — прычына таго, што такія кнігі пайшлі ў народ, а потым яшчэ і сталі папулярнымі?

Дакранёмся зараз да цензуры духоўнай і маральнай. Дарэчы, нядаўна ў суседняй дзяржаве быў прыняты закон, які рэзка абмяжоўвае літаратуру пэўнага кірунку — тую, што прапагандуе аднаполыя адносіны. Закон, зразумела, выішаў досыць палавіністым, паколькі

дзейнічае, фактычна, толькі на некаторыя папулярныя выдавецтвы — а ў астатнім кнігі з адпаведным зместам свабодна прадаюцца на маркетплейсах, у тым ліку і ў нашай краіне. Стваральнікам гэтага закона, магчыма, варта было б спачатку зазірнуць у інтэрнэт-крыніцы, асабліва на сайты фанфікаў. Каб пераканацца, як там квітнеюць такія жанры, як *слэш* (апісанне аднаполых адносін паміж мужчынамі), *фемслэш* (тое ж самае, але з жанчынамі), «мужчынская цяжарнасць» (спадзяюся, тлумачыць не трэба), *амегаверс* (падзел мужчынскіх персанажаў па прычынна-вынічнай зграі на «альфу», «бэту», «амегу») і іншыя непрыемныя сюрпрызы. Па сутнасці, кнігавыданне — другая праблема. Выдаўцы толькі пачакалі, пакуль з інтэрнэт-попыту на фанфікі сфарміруецца попыт на кніжныя творы з такімі ж адносінамі — і «злавлі хвало». Ці трэба згадваць, што спажыўцы большай часткі падобнага кантэнту — непэўналетнія? Ці трэба апісваць, які сацыяльна-

а ў іншых проста крытычная свядомасць не выпрацавалася — бывае. І вось гэтыя чытачы выбераць не тое, чаму аддасце перавагу вы, — а нешта больш яркае, зманлівае, дзе вокладка больш прывабная, а аўтар пяхшотка шпэчка ў вушка з анатацыі: «Хочаш маленькі сакрэт?»

І, на жаль, вось гэтым чытачам кляра патрэбна цензура. Таму што культура чытання пачынае знікаць. Таму што чалавек заўвада часта ідзе за сваімі жарсцямі. Таму што многім не хочацца думаць — і бяруць тое, што даюць. Гэта ж так добра відаць на прыкладзе фільмаў — як галівудскіх, так і айчынных. Калі відавочна, што фільм дрэнны, мае вельзарныя праблемы са сцэнарыем, персанажамі, жудасны пасыл — і гэта ўжо быццам бы даказана... Але з'яўляецца ўсё больш і больш тых, хто... «Ды нармальна ж», «Ты колькі фільмаў зняў, што крытыкуеш?», «Пад піўко зайшло, гы-гы!». З кнігамі, на жаль, адбываецца тое ж самае.

І вось тут мне могуць запярэчыць як калегі-пісьменнікі, так і айчыныя выдаўцы: маўляў, хвіліначку, але ж у нашай краіне такая цензура нібыта ёсць? У нас недапушчальныя залішне жорсткія сцэны, больш ці менш рэгулююцца выпуск гістарычных твораў... Дык што ж тады патрэбна?

Магчыма, даведзецца перайсці да найбольш спрэчнага віду цензуры, але... Нам хутка востра спатрэбіцца цензура мастацкая. Я маю на ўвазе надпоуск у друку адкрыта бяздарных тэкстаў, напісаных непісьменна і відавочна дрэннай мовай. Сотні і тысячы кніг цяпер друкуюцца альбо па знаёмстве, альбо таму, што падыходзяць для якой-небудзь серыі. Кнігі гэтыя не маюць у сабе нічога ўнікальнага і не прыносяць у літаратуру нічога наогул. Іх не купляюць, іх не чытаюць (калі чытаюць — забываюць адразу ці нават пішуць негатыўныя водгукі). А прыстойнаму крытыку ў такія тэксты нават пляваць нека крыўдна.

І гэта — прамы вынік дрэннай працы з пісьменнікамі, імкнення эканоміць на працы рэдактараў, карэктараў. А таксама вынік кампетэнтцыі тых, хто кнігі адбірае.

Мабыць, менавіта пытанне аб кампетэнтцыі тут можна палічыць цэнтральным. Хто раней быў цензарам? Напрыклад, Цюгчаў, які з усіх сіл стараўся пра-соўваць добрыя тэксты. У савецкі час цензура часта магла быць на сумленні рэдактара друкаванага выдання. Такого, як Твардоўскі, да прыкладу.

У канчатковым выніку тэхнічныя моманты — не галоўная праблема. Не раз даказвалася, што нават з інтэрнэту твор прыбраць досыць лёгка — ва ўсялякім выпадку, з асноўных пляцовак. Але ці хопіць кампетэнтных кадраў, каб такія віды цензуры ажыццяўляць? Ці змогуць стаць цензурныя органы тым, што не абмяжоўвае добрую літаратуру, а адсякае менавіта катэгарычна недапушчальныя з'явы? Магчыма, гэтыя пытанні настолькі ж складаныя, наколькі і пытанне аб неабходнасці цензуры.

Аднак нельга не пагадзіцца з тым, што кантроль над літаратурным словам усё ж неабходны.

Алена КІСЕЛЬ,
кандыдат філалагічных навук

Ад рэдакцыі:

Мы ўдзячныя нашай калезе, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі, за артыкул, у якім уздымаюцца сапраўды важныя і актуальныя праблемы. Перадаючы ў рэдакцыю гэты матэрыял, старшыня Магілёўскага аддзялення СПБ выказаў такую думку: «Пытанні, якія ўзімае Алена Уладзіміраўна ў гэтым артыкуле, сёння вельмі надзённыя. Яны выклікаюць дыскусію, часам вострую, у пэўнай частцы нашага грамадства. Што датычыцца мяне, ды і, ўпэўнены, абсалютна большасці пісьменнікаў Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі: мы разумеем і падтрымліваем неабходнасць вырашэння ўзнятых пытанняў. Гэты артыкул у пэўным сэнсе і з'яўляецца квінтэсэнцыяй нашых дыскусій і разважанняў на працягу ўжо не аднаго года, пакладзенай на паперу таленавітым літаратуразнаўцам і крытыкам».

Рэдакцыя газеты прапануе прадоўжыць дыскусію на гэтую тэму на старонках выдання. Дасылайце свае меркаванні на наш электронны адрас: lim_new@mail.ru.

Гомельская школа

Сёлета спаўняецца 35 гадоў з часу надання Гомельскаму дзяржаўнаму ўніверсітэту імя Францыска Скарыны. Наша ВНУ нездарма носіць імя слаўтага вучонага, асветніка і першадрукара, чый партрэт знаходзіцца ў ганаровай Зале Саракі Падуанскага ўніверсітэта. Наша навучальная ўстанова — другая на тэрыторыі сучаснай Беларусі пасля БДУ, якой быў нададзены ганаровы статус універсітэта. Як трэба адзначыць і тое, што другімі мы сябе не лічым. Адзін з кірункаў дзейнасці кафедры беларускай літаратуры — вывучэнне багатай літаратуры і культуры Гомельшчыны.

Фота БелТА.

Падмурак рэгіянальных даследаванняў у нашай навучальнай установе быў закладзены на пачатку 70-х гг. XX ст. вядомым беларускім вучоным, заслужаным дзеячам навукі БССР, доктарам філалагічных навук, прафесарам Мікалаем Міхайлавічам Грынчыкам (1923—1999), чый 100-гадовы юбілей адзначае сёлета. Дарэчы, быў першым сярод выкладчыкаў ГДУ, хто абараніў доктарскую дысертацыю.

У час працы загадчыкам кафедры беларускай літаратуры арганізаваў студэнцкую навуковую лабораторыю па фальклоры, дзе збіраліся матэрыялы, запісанія студэнтамі і выкладчыкамі ў час студэнцкіх практык і фальклорных экспедыцый. Найлепшыя з іх перадаваліся ў Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларусі.

Мікалай Грынчык з'яўляўся адным з аўтараў акадэмічнай «Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры» і падручнікаў для ВНУ. Стварыў і клапаціліва падтрымліваў літаратурнае аб'яднанне «Крыніца», блаславіўшы многіх пісьменнікаў у літаратуру. Пад яго кіраўніцтвам рэгулярна праводзіліся канферэнцыі па праблемах рэгіянальнага пачатку ў фальклоры, мове і літаратуры.

Сур'езная роля ў станаўленні гомельскай школы літаратуразнаўства належыць Паўлу Ахрыменку, доктару філалагічных навук, які працаваў у Гомельскім педінстытуце (з 1969 года — універсітэце) з 1950 да 1972 год. Вучоны прайшоў шлях ад старшага выкладчыка да прафесара, загадчыка кафедры літаратуры (на той час была агульная кафедра беларускай і рускай літаратур). Адзін з самых вядомых беларускіх фалькларыстаў, аўтар шматлікіх манаграфій.

Фалькларыстычнымі даследаваннямі ва ўніверсітэце цяпер плённа займаецца доктар філалагічных навук, прафесар Валянціна Новак — аўтар звыш 200 публікацый, сярод якіх індывідуальныя і калектыўныя манаграфіі, вучэбныя і практычныя дапаможнікі, артыкулы. Яна аўтар-складальнік шматлікіх фальклорна-этнаграфічных зборнікаў па розных раёнах Гомельшчыны.

Рэгіянальнымі даследаваннямі сёння кіруе вучань М. Грынчыка Іван Штэйнер, чый 70-гадовы юбілей адзначалі сёлета. Аўтар звыш 20 манаграфій, 7 фальклорна-этнаграфічных зборнікаў, 4 метадычных дапаможнікаў, 3 вучэбныя дапаможнікі з трыма Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. Інтэрэсы І. Штэйнера як даследчыка надзвычайна разнастайныя. У работах вучонага пададзена арыгінальнае асэнсаванне твораў як класікаў нашай літаратуры Янкі Купалы, Якуба Коласа, Васіля Быкава, так і актуальных сучасных аўтараў — Алеся Разанава, Віктара Казько, Раісы Баравіковай, Віктара Шніпа, Анатоля Сыса, Алеся Наварыча і інш.

Шмат увагі аддае краязнаўчай рабоце. Пад яго кіраўніцтвам падрыхтаваны зборнікі «Мазыр. 850 год» у 3 тамах, «Мазыр: гісторыя і сучаснасць», «Мазыр літаратурны», «Речица. Літаратурна-духовное наследае региона», «Речица лірычная», «Фальклорна-этнаграфічная і літаратурная спадчына Рэчыцкага раёна», «Малады горад на зямлі старажытнай [да 50-годдзя Светлагорска]».

Напісаў і выдаў тры ўнікальныя тамы навукова-папулярных нарысаў («Дняпроўскія матывы: нарысы [пра пісьменнікаў Гомельшчыны, якія нарадзіліся на берагах Дняпра]») «Прыпяцкая рапсодыя: нарысы [пра пісьменнікаў Гомельшчыны, якія нарадзіліся на берагах Прыпяці]»; «Сожскі карагод: нарысы [пра пісьменнікаў Гомельшчыны, якія нарадзіліся на берагах Сож]», у якіх прааналізавана творчасць амаль усіх пісьменнікаў, што нарадзіліся на тэрыторыі Гомельшчыны, або тым ці іншым чынам звязаны з рэкамі Дняпро, Прыпяці і Сож. Гэта болей чым дзве сотні творчых партрэтаў.

Кафедра беларускай літаратуры сістэматычна праводзіць Міжнародныя навуковыя канферэнцыі «Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры», удзел у якой прымаюць вядучыя навукоўцы не толькі Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, але і славісты Германіі, Харватыі, Сербіі, Чарнагорыі, Славеніі.

Гісторыя нашай літаратурнай альма-матэр бярэ пачатак яшчэ з 30-х гадоў мінулага стагоддзя. Тут вычыліся Іван Шамякін, Леанід Гаўрылаў, Мікола Сурначоў,

Алесь Жаўрук, Кастусь Кірзенка, Паўлюк Прануза, Гаўрылаў, Сурначоў, Жаўрук атрымалі дыпламы ў першыя дні Вялікай Айчыннай вайны і загінулі, абараняючы радзіму. Гомельскі ўніверсітэт выхаваў лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі К. Кірзенку, М. Башлакова, а таксама такіх адметных твораў, як В. Ярац, А. Сыс, А. Эжаў, В. Куртаніч, А. Казлоў, М. Даніленка, Р. Андрэявец, Т. Мельчанка, Н. Шклярава, І. Багдановіч і інш.

Да 80-годдзя ўніверсітэта выдадзены зборнік «Alma mater universitatis». Гэта не паўтарэнне папярэдніх выданняў, а новае пераасэнсаванне творчасці выпускнікоў ГДУ, дапоўненае цікавымі ўспамінамі пра гады навучання. Іван Шамякін з цёплывай згадкае колішняга рэктара ГДУ акадэміка Б. Бокуця: «Шчыры беларус, ён заваражыў мяне веданнем роднай літаратуры... Па ініцыятыве Б. Бокуця мы заключылі няпісаную дамову: у пачатку кожнага навучальнага года ва ўніверсітэце — літаратурны вечар. Сакратар Саюза пісьменнікаў, я падбіраў брыгаду паэтаў, празаікаў, крытыкаў — чалавек 10-12. Праводзіўся агульнаўніверсітэцкі вечар, надзвычайны па сваім змесце, форме, цэльнасці, з якой сустракалі нас студэнты, выкладчыкі, кіраўніцтва горада».

Кафедра беларускай літаратуры добра зарэкамендала сябе ў славістыцы. Пра гэта сведчаць шматлікія навуковыя публікацыі супрацоўнікаў кафедры, удзел у прэстыжных навуковых форумах, прызнанне калег, трывалыя навуковыя сувязі як з айчыннымі, так і з замежнымі вучонымі.

У 2007 годзе цыкл работ І. Штэйнера «Беларуская літаратура ў славянскім і сусветным кантэксце» быў прызнаны найлепшым даследаваннем у галіне гуманітарных навук, а яго аўтар адзначаны галоўнай навуковай узнагародай краіны — Прэміяй Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Праводзіцца вялікая работа па зборы і сістэматызацыі матэрыялаў, звязаных з жыццём і дзейнасцю нашых слаўтых землякоў, па захаванні спадчыны Гомельскага рэгіёна.

У 1999 годзе пачабыў свет зборнік лірыкі выпускнікоў ГДУ «Крыніцы». Укладальнік, аўтар прадмовы і ўступных артыкулаў — І. Штэйнер. Упершыню пад адной вокладкай сабраны творы студэнтаў і выпускнікоў ГДУ, пачынаючы з 1930-х гадоў і да нашых дзён. «Крыніцы» сталі і першым даследаваннем «феномену гомельскай школы ў беларускай паэзіі» (тэрмін І. Штэйнера).

У тым жа годзе быў выдадзены зборнік крытычных артыкулаў «Душа прычваліца крылом да неба...» (пад рэдакцыяй І. Штэйнера) па творчасці колішніх студэнтаў ГДУ. Яго аўтары — студэнты і аспіранты Гомельскага ўніверсітэта.

Напярэдадні 75-гадовага юбілею Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта пад рэдакцыяй І. Штэйнера і І. Бароўскай падрыхтаваны зборнік «Універсітэт літаратурны».

У 2014 годзе пры кафедры беларускай літаратуры арганізаваны літаратурны музей «Alma mater». Экспазіцыя ў храналагічным парадку знаёміць з творчасцю пісьменнікаў, музыкантаў, якія вычыліся ў долунай ВНУ Палесся, пачынаючы з 1930-х гадоў і да нашых дзён.

Добра вядомае ў навуковых колах рэспублікі імя Волггі Шынкярэнкі, колішняга прафесара кафедры. Яна — аўтар манаграфій «Пад ветразем добра і прыгажосці: Жанрава-стыльыя асаблівасці прозы У. Караткевіча», аднаго з самых грунтоўных і комплексных даследаванняў твораў пісьменніка, «Нястомных пошукаў дарога: Праблемы сучаснай беларускай гістарычнай прозы», дзе ўпершыню ў беларускім літаратуразнаўстве разглядаюцца праблемы паэтыкі гістарычнага жанру на матэрыяле сучаснай прозы.

Важкі навуковыя наробак пакінула Валянціна Смыкоўская (1940—2008). Яна з'яўлялася адным з аўтараў школьнага падручніка «Беларуская літаратура. І клас» (пад рэд. В. Ляшук), які ў 2003 годзе заняў І месца на

рэспубліканскім конкурсе падручнікаў. В. Смыкоўская — аўтар манаграфій «Творчая канцэпцыя пісьменніка. Задума і яе мастацкае ўвасабленне ў «Палескай хроніцы» І. Мележа», «Развіццё мовы вучняў на ўроках літаратуры», даведніка «Літаратурная Гомельшчына» (у суаўтарстве), работ метадычнага характару.

Супрацоўнікам кафедры беларускай літаратуры з'яўляўся Сяргей Ханеня (1964—2014), аўтар манаграфіі «Амплітуда мастацкасці: Умоўнасць у беларускай прозе канца XX стагоддзя», дзе асэнсавана эвалюцыя і эманцыя мастацкай умоўнасці, прааналізаваны тэндэнцыі, што абумовілі зварот пісьменнікаў да гэтага прычыну ў 1980—1990-х гг.

Плённа працуе ў кірунку вывучэння жанравай спецыфікі беларускай драматургіі, тэорыі літаратуры Віктар Яцухна, колішні дацэнт кафедры. Ён аўтар манаграфіі «Беларуская малафарматная драматургія XVI — першай паловы XX стст.», вучэбна-метадычных дапаможнікаў «Асноўныя літаратуразнаўчыя метады і школы», «Тэорыя літаратуры». Аўтар гэтага артыкула напісала манаграфіі «Паэтыка твораў Кузьмы Чорнага», «Канцэптуалізацыя нацыянальнага ў беларускай прозе першай трэці XX стагоддзя», зборнік навуковых артыкулаў «Літаратура і Час: плыні, тэндэнцыі, постаці».

Вывучэнне беларускай паэзіі з'яўляецца прадметам навуковых пошукаў дацэнта Алы Браздзіхінай — аўтара манаграфіі «Сучасная беларуская інтымная лірыка: тэндэнцыі і перспектывы развіцця», зборніка навуковых артыкулаў «90-60-90 (Сучасны літаратурны працэс: на шляху да ідэалу)». Спецыфіка жаночай літаратуры — кола навуковых даследаванняў дацэнта Таццяны Фіцнер. Дацэнт кафедры Ірына Бажок правяла цікавае даследаванне, прысвечанае эвалюцыі жанру эсэ ў беларускай літаратуры.

Сёлета выкладчыкам кафедры падрыхтавана калектыўная манаграфія «Беларуская літаратура як сацыякультурны феномен: мастацкія дамінанты, жанравыя генезісы». Супрацоўнікі кафедры беларускай літаратуры — актыўныя аўтары самых разнастайных даведнікаў, энцыклапедыяў, слоўнікаў. Так, І. Штэйнер, В. Смыкоўская, В. Шынкярэнка, В. Ярац, А. Мельнікава, І. Бажок з'яўляюцца аўтарамі шматлікіх артыкулаў для энцыклапедычнага даведніка «Янка Купала», «Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва» ў 5 тамах, энцыклапедыі «Беларускі фальклор», «Уладзімір Караткевіч», «Максім Багдановіч», біябібліяграфічнага слоўніка «Беларускія пісьменнікі» ў 6-ці тамах.

В. Шынкярэнка, В. Яцухна — сярод аўтараў самага аўтарытэтнага на сёння выдання «Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя».

Фота дасялана аўтарам.

Фрагмент экспазіцыі літаратурнага музея «Alma mater».

Супрацоўнікі кафедры беларускай літаратуры прымаюць удзел у падрыхтоўцы і распрацоўцы вучэбных і вучэбна-метадычных дапаможнікаў для ўстаноў адукацыі Рэспублікі Беларусь рознага ўзросту, з'яўляюцца членамі рэдакцыйных калегій навуковых часопісаў, пастаянна прымаюць удзел у выкананні дзяржаўных праграм фундаментальных даследаванняў.

Анжэла МЕЛЬНІКАВА

Вінаватыя мы самі

У лістападзе распачынаецца публікацыя рамана-версіі — «Непераможны злом» Віктара Праўдзіна. Падзеі ў апублікаванай частцы адбываюцца на Віцебшчыне ў 1919 годзе, у час, калі адны ідалы / ідэалы змяняюцца іншымі. Сюжэт сканцэнтраваны на міжсабовых канфліктах будаўнікоў новага свету, паказаных занятымі ў першую чаргу сабой і ўласным узбагачэннем. Так, старшынны выканкама Мікалай Ляскоўскі хоча быць падобным на Троцкага, старшэца адпавядае яму нават знешне, таму, не ведаючы навошта, носіць акулары.

Паралелі з сучаснасцю аўтар вымалёўвае празрыста: адзін з герояў смела заяўляе другому, «што вайна — некаму вярхоўка, а нам — дойна кароўка». Простыя людзі пакутуюць ад перавышэння паўнамоцтваў і з ацырагой ставяцца да светлай будучыні, якую абяцаюць камуністы. Прадстаўнікі новай улады псіхалагічна выразна абмалюваны, усе яны хутчэй адмоўныя. Голас аўтара, у адпаведнасці з класічнай традыцыяй, моцны ў рамана, але пра галоўную ідэю ў «Непераможным зломе» і шляхі яе ўвасаблення лепей гаварыць, прачытаўшы ўвесь твор.

Проза прапаноўвае не менш складаны для выяўлення вялікіх ідэй малы жанр: Аляксей Бадак выступае з двума апавяданнямі. «Партрэт» — твор на нязьменна актуальную тэму мастацтва і мастацтва, але з кантрастна і праблемна складанасці чалавечага лёсу, і кахання людзей рознага ўзросту. У жыцці жываціца былі шчыра захапленасць малываннем, творчыя рэскіты, страга папулярнасці, напісанне работ на заказ. Сюжэт прыадкрывае таямніцы з'яўлення на свет рабыняў па поклічы душы. Аўтар гуляе дэталі: жывая ружа, спачатку няздольная натхніць, раптоўна знаходзіць месца на партрэце. Апавяданне «Рыжык» прысвечана тэме натуральнай і блізкай чытачу асабіста шааноўнага ўзросту — старасці чалавечага жыцця. У творы фігуруюць два героі, выпадкова сустрачаюцца якіх нечакана пераартае ў сумесны шлях і ўзаемапамагу. У літаратуры адначасовае старэнне чалавека і рэчы — больш распаўсюджаная фабула. Аляксей Бадак прапанаваў у якасці галоўных герояў чалавека і сабаку.

Вольга Любашына працягвае празрыстую частку нумара апавяданнямі «Лецішча» і «Гузік». Першае ўздымае драматычную тэму адсутнасці сапраўднай блізкасці, цэльнай і павягі ў родных людзей, другое развівае матыў «падарожжа» гузіка, вядомы ў літаратуры ў варыянце прыгод ружы. Купленая гераній у краме і зацьм скрадзеная птушкі рэч ледзве не спараджае трагедыю, калі яе кладзе ў роцік дзіця. Пасля праз прадстаўніка бандыцкага свету гузік, па сутнасці, вяртаецца да ўладальніцы. Творы маюць розную праблематыку, але аднолькава лёгка напісаны і будуць цікавымі для аматараў прозы.

У паэтычнай частцы Віктар Кунцавіч выступае з падборкай «Аўторак выслухаў мяне», дзе адной з ключавых з'яўляецца тэма восені — у календары, на дварэ і ў жыцці, якая, «звычайная, стылая, але ж і адмыслова новая» («Восень расправіла крылы», «Азірніся, восень», «Істоты»). Ідэя падобнасці восені прыроды і восені чалавечага жыцця распаўсюджана, а ў «Польмі», аўтары якога — перажана людзі шааноўнага ўзросту, прысутнічае ледзве не ў кожным нумары, асабліва з наступленнем гэтай пары, і звяртае на сябе ўвагу.

Таццяна Яцук у падборцы «Увесь глядзець святныні» дзеліцца з чытачом тэрапеўтычнай знаходкай, якая можа прыдацца кожнаму — гаючасцю ўздзеяння родных мясцін. Яны наталююць сэрца спакоем, даюць адчуць шум стагоддзяў і з'яўляюцца для лірычнай гераніі абразгам ад распачы і страт. Але і вялікі горад Гродна здольны напоўніць сэрца адчуваннем велічы і старажытнасці краіны, у якой жывуць спрадвеку «ў згодзе ўсе канфесіі, народы».

Тры вершы належаць да любоўнай лірыкі: творы «Не апаліце», «Роспачы сумёт», «Праз сцюжныя вятры і памяць злую» выяўляюць душэўны стан лірычнай гераніі. Яна, як і кожны, адчувае ўнутраную барацьбу жадання хакаць і страху быць пакрыўджанай, бясконца спрабуе загаіць душэўныя раны. Паэт прасіць чытача не апыць крылы на ўласныя даверы, хоць раней ці пазней прайсці праз гэта наканавана кожнаму.

Пад загалоўкам «Госця нябесная» прапанаваў падборка вершаў Алены Басірскай, Серафіма Бестава, Алены Гінько, Андрэя Дарожкіна, Яўгена Гучок, Тамары Лазнохі, Генрыха Тарасевіча, Марыі Ючаквіч.

Верш Г. Тарасевіча «Так хутка нішто не вяртае ў былое...» апісвае ўздзеянне на чалавека мастацтва ў любой з яго формаў, у прыватнасці песні, з якой асацыяруецца малодасць і яе марыжаданні.

Здольнасць мастацтва звяртаць увагу на глыбока асабістае, акупаць ва ўспаміны, ахутваць пачуццям — адзін з паказальнікаў высокай якасці твора. У вершы А. Гінько «Прадчуванне блізкага дажджу...» набліжэнне лўня параўноўваецца з чаканнем споведзі. У беларускай мастацкай традыцыі, пачынаючы з перыяду Адраджэння, прысутнічае спроба праз прыроду дакранацца да Боскага, зразумець рэлігію ў яе суладдзі з прыгажосцю свету і яго дарамі.

Магчыма, карані такога пантэстычнага светапогляду беларусаў — у дыбалансах, якія гістарычна даводзіла ся пражываць народу, прымушова вымушанаю змяняць веравызнанне. Нашы прашчурны на працягу стагоддзяў выпрацоўвалі сваю асабістую сувязь з Боскім пачаткам, вучыліся адчуваць абсалютнае праз прыроду і яе прыгажосць — бачыць Бога ў штодзённым.

Звяртае на сябе ўвагу інтэлектуальная спроба Я. Гучка ўхапіць сутнасць быцця, намацаць Бога — убачыць і ўвасобіць яго не як абстракцыю, а як нешта пазачасовае ў вечнасці, няўлоўна прысутнае

ў кожным з нас на ўзроўні свядомасці ці сумлення, заўважнае ў прыгажосці мігнення зорак — паўсюль. Словам, Бог —

*Гэта для ўсякай душы
Абова,
Гэта яшчэ і тое,
Чаго не раскрыве ніякая ў свеце
Мова.*

У навуковых публікацыях нумара — артыкул доктара філалагічных навук Тамары Тарасавой «З жыццём спрачацца няможна...», прысвечаны творчасці Максіма Гарэцкага. Даследчыца звяртае ўвагу на «катэгорыі сну, прабачання, інтуітыўнага, падсвядомага», паказвае, як з іх дапамогай аўтар даследуе «проблему бачання рэальнасці ўзрушанай свядомасцю». Т. Тарасова, засяроджваючыся на аповесіях пісьменніка, а таксама «Скарбах жыцця», вядзе размову пра «неспакойны рытм духоўнага жыцця героя». Думаецца, менавіта гэтая якасць, уласцівая і самому пісьменніку, стымулявала яго чалавечае творчае развіццё.

Наталля Кузьміч працягвае рубрыку артыкулам «Колер як катэгорыя паэтыкі: мадэль і функцыянаванне ў структуры апавядання на матэрыяле творчасці беларускіх пісьменнікаў Вячаслава Адамчыка і Івана Пташніківа». У публікацыі паказваецца, як у літаратуры актыўна выкарыстоўваецца мастацка-эстэтычныя магчымасці колеравай гамы. Без гэтага элемента паэтыкі, як пераконвае аўтар, немагчымы ўспрымманне і пабудова прастора-часавых адносін у творы. Колер — элемент, які фарміруе наша ўяўленне, стварае ў свядомасці патрэбны малюнак, каб, урэшце, апісанне склалася ў нешта жыццёвае.

Міхал Бараноўскі ў «Эпісталах» Максіма Багдановіча раскрывае вядомыя і новыя старонкі ліставання класіка нацыянальнага Адраджэння, адзначае прысутнасць ў Зборы твораў кюпюры. У працэсе росшукаў і аналітыкі аўтар дзеліць матэрыялы на шэсць груп, у выглядзе якіх яны і прапаноўваюцца чытачу.

Нумарам нагадвае пра два юбілей ў гэтым годзе. Эмануіл Іофе ў публікацыі «Яго называлі «літаратуразнаўцам ад Бога»», прысвечанай Івану Замочіну, расказвае пра постаць вядомага навукоўца ды яго незайздросны лёс. Прыводзіцца ўспаміны студэнтаў, якія вучыліся ў выдатнага настаўніка і захапляліся ім. Юбіляр быў паліглотам — ведаў восем замежных моў: англійскую, грэчаскую, чэшскую, лацінскую, нямецкую, польскую, сербскую і французскую.

Мікола Мікуліч артыкулам «Дай, паэзія, меч прамяністы...» віншуе з юбілеем літаратара мінулага стагоддзя Пільпа Пестрака. Ва ўзнаўленні біяграфіі і аглядзе творчасці паказваецца «гісторыя складанага чалавечага лёсу паэта-рэвалюцыянера», аўтара прозы, адзначанай Дзяржаўнай прэміяй, асноўнымі рысёнкамі якога былі праўда, мэта, праца, шлях, волінасць, шчасце.

Памяці суседа і сябра Алясея Жука прысвечана публікацыя «На чым трывае жыццё?» Зіновія Прыгодзіча. Герой гэтых успамінаў паўстае чалавекам, які «выдатна разумее сваю пісьменніцкую місію», валодаў высокім майстэрствам у стварэнні прозы, умеў гарнавіць дакладна і проста пра важнае, выходзіў у чытача душэўную чысціню вядомымі аповесцямі — «адточваў» сумленне.

Аляксей Карлюкевіч дзеліцца разважанымі на тэму «Чытаючы краязнаўчыя манаграфіі» на прыкладзе дзвюх кніг Святланы Кошур — «Зямля карэліцкая і яе славытыя людзі» (2009), «Край запаветных мрояў» (2020). Адчуваецца захапленне натхненасцю і плённасцю аўтара кнігі, а таксама апісанымі ў іх мясцінамі.

Навідавоку краязнаўчая абазначасць А. Карлюкевіча: ён не толькі добра ведае кнігі, але і цікавіцца ўражаннямі блогераў. Калі твая прызнаюцца, што Карэлічы — нецікавы мясціны, рэцэнзент абурецца, выкрываючы такую павярхоўнасць.

Апісаны С. Кошур рэгіён цікавы «гучычынёй» прысутнасці там літаратараў XIX ст., таму А. Карлюкевіч адзначае вялікі патэнцыял краязнаўчай публіцыстыкі ў справе ўмацавання гістарычнай памяці пра немагчыма вядомыя спадчыны. Але ва ўражаннях згаданага блогера вінаватыя мы самі, паколькі інфармацыі пра культурнае жыццё недастаткова, у сувязі з чым, лічыць рэцэнзент, «час асабліва патрабуе арганізацыйных захадаў у мемарыялізацыі розных аб'ектаў».

Валерыя Максімовіч у рэцэнзіі «Беларусы ў XIX стагоддзі: ад «іншага» — да сябе» расказвае пра манаграфію аўтара гэтых радкоў «Абліччя Іншага ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX стагоддзя» (2022). Яна прысвечана мастацка-вобразнаму асэнсаванню прадстаўнікоў іншых народаў, культуры і веравызнанняў. Рэцэнзент прызнаецца, што з першых радкоў быў зацікаўлены і нават зайнтраваны, а пасля — назіраў удалае балансаванне на «хісткай, няўстойлівай глебе, якую ўяўляюць сабой паэпрынутыя з мастацкіх (і не толькі) твораў выкаванны пра блізкага і далёкага Іншага, вядома, не заўсёды пазітыўна».

Не засталася незаўважаным імкненне наблізіць у кнізе вузкую сферу літаратуразнаўчай навукі да жыцця чалавека, дзе заўсёды ёсць месца стацункам з Іншым, якім з'яўляецца адзін чалавек для другога. Адзначана ў рэцэнзіі і тое, як у выданні суднасцвята змены ў асобе са зменамі ў грамадстве, у тым ліку і на ўзроўні нацыятварэння. В. Максімовіч запэўнівае чытача ў магчымасці атрымання інтэлектуальнай асалоды ад кнігі, цікавай шырокаму колу.

У навуковых публікацыях нумара — артыкул доктара філалагічных навук Тамары Тарасавой «З жыццём спрачацца няможна...», прысвечаны творчасці Максіма Гарэцкага. Даследчыца звяртае ўвагу на «катэгорыі сну, прабачання, інтуітыўнага, падсвядомага», паказвае, як з іх дапамогай аўтар даследуе «проблему бачання рэальнасці ўзрушанай свядомасцю». Т. Тарасова, засяроджваючыся на аповесіях пісьменніка, а таксама «Скарбах жыцця», вядзе размову пра «неспакойны рытм духоўнага жыцця героя». Думаецца, менавіта гэтая якасць, уласцівая і самому пісьменніку, стымулявала яго чалавечае творчае развіццё.

Раман Сэрвач у рэцэнзіі «Прыцягненне прасветленасці» знаёміць чытача з кнігай «Зігзагі лёсу» (2017) Уладзіміра Васько. У гэтым выданні пісьменнік расказвае пра цікавыя старонкі сваёй біяграфіі, пераконваючы, што «кожнае жыццё цікавейшае за іншы рамана». У назве рэцэнзіі гучыць адсылка да зборніка паэзіі «Прасветленасць» У. Васько, выданага ў 1981 г. Р. Сэрвач акцэнтнае ўвагу на займальнасць старонак знаёмства аўтара кнігі з Максімам Танкам і ўдзел гэтага выдатнага паэта і чалавека ў выданні згаданага зборніка. Падобныя кнігі — арыгінальны з'ява, прызначаныя знаёміць нас з людзьмі і часам, у якія яны жылі, а таксама выяўляць стаўленне да гэтых асоб і гэтага часу ды пачуванне чалавека ў ім.

Наталля БАХАНОВІЧ

На ўспамін ад сучасніка

Творчасць празаіка Алесь Кажадуба добра знаёма беларускаму чытачу. Кнігі, што найчасцей чытач сустракае ў бібліятэках і кніжных крамах, — «Гарадок», «Дарога на замчышча», «Русь і Літва», «Мігценне золата»... Няледзячы на тое, што пісьменнік даўно жыве і працуе ў Расіі, апроч іншага працягвае пісаць пра Беларусь і на беларускай мове.

Аднойчы аўтар, разважаючы аб тым, як выхоўваюцца чытацкія густы, выказаў думку, што галоўнае тут — абставіны жыцця. Напрыклад, у дзевяностыя гады мінулага стагоддзя большасць чытала творы крымінальнага напрамку. Сёння перавагі, натуральна, змяніліся. «Нават і не ведаю, што чытае моладзь цяпер, мусіць, фэнтэзі і літаратуру нон-фікшн, — адзначаў Алесь Канстанцінавіч. — Ва ўсякім выпадку, тое, што як надалей ад іх рэчаіснасці. Праўду сказаць, сённяшня рэчаіснасць з многім і адштурхоўвае ад сябе». Сапраўды, у многіх пісьменнікаў, асабліва сталага веку, у працэсе напісання ўнікае пытанне — ці будзе чытаць? Пры выданні кнігі яно таксама не пакідае творцу, неабякавага да лёсу твора і яго сустрачы з чытачом.

Нядаўна ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» пабачыла свет чарговая кніга Алесь Кажадуба. Рускамоўны зборнік «Сезам» прэзентуе беларускаму чытачу амаль два дзясяткі апавяданняў, аб'яднаных тэматыкай пісьменніцкага рамяства. Нельга не канстатаваць — ужо які бок рэчаіснасці, а жыццё пісьменніка сёння не прываблівае, не інтрыгуе большасць

сучаснікаў. Аднак тут можа зацікавіць іншы жанр — мемуары, здольныя пашырыць чытацкую аўдыторыю. Нягледзячы на тое, што аўтар і выдаўцы настаяюць на вызначэнні твораў зборніка як «апавяданняў», сама анатацыя канфіліктуе з гэтай высловай. Так, перад знаёмствам са зборнікам чытачу паведамляюць, што ў кнізе няма выдуманых герояў і прысутныя персанажы — рэальныя людзі, пераважна пісьменнікі і журналісты: «Аўтар знаёміць чытача з забавнымі выпадкамі з жыцця вядомых беларускіх і расійскіх літаратараў, кур'ёзнымі сітуацыямі з практыкі выдаўцоў». То гэта ўжо не мастацкая літаратура, дзе ж тут месца выдуманых герояў? Разгубленасць чытача немінучая: ці змірыцца з пэўнай неадпаведнасцю і прымаць напісанае Алесем Кажадубам за чыстую манету, ці шукаць вымысел, прасочваць рысы мастацкага тэксту?..

Далей даводзіцца ўпэўніцца, што пералік падзей, храналогія, непасрэднасць сведчанняў сапраўды характарызуе творы. Аднак больш месца знаходзіцца яркаму і свабоднаму ўвядзенню аўтарскага «я», выкарыстанню пісьменнікам розных стылістычных фігур, эмацыянальна-экспрэсіўнай лексікі, ужыванню ім моўных сродкаў розных стыляў і гэтак далей. Найболей слушнай будзе выснова аб імкненні аўтара размыць межы паміж жанрамі. Мэты ў кожным выпадку могуць мецца на ўвазе самыя розныя: ад імкнення пабудавання жывую гутарку з чытачом да заваявання яго даверу.

У апавяданнях Алесь Кажадуб надае вельмі вялікую ролю дыялогу, і таму нават сюжэты, у якіх мала дзеяння ці яно амаль адсутнічае, падаюцца дынамічнымі. Творцу патрэбны імпульсы, скачкі — каб не губляўся тэмп, за якім ён уважліва сочыць. У пагоні за легкаважнасцю аповеду пісьменнік аддае перавагу сказам з прастай ці адносна прастай канструкцыяй, складаназалежныя яшчэ трэба вылавіць. Дыялогі аўтара, як правіла, не адрозніваюцца глыбокім зместам: гэта будзённыя гутаркі, нязначныя ў пэўны момант жыцця спрэчкі, абмеркаванні, абдумванні, удакладненні... Апавядальнікі іх актыўны ўдзелнікі; час ад часу ён дае ацэнку той ці іншай падзеі, і гэта не сур'ёзны аналіз, а два-тры словы ці

пара сказаў. Яны, здаецца, нязначныя, кінутыя наўздагон, але для канкрэтнай гісторыі вырашальныя. Хоць часцяком аўтар абыходзіцца без іх, каб напрыклад, у шматбацьцёвым апавяданні «Сезам»: пазбаўлены ўсялякіх падтэкстаў, для зборніка, здаецца, гэта не выключны сюжэт — простае і лаканічнае апісанне некаторых з'яў рэчаіснасці, прыпраўленае гумарам. Але чамусьці гісторыя з хатыль бібліятэкай акадэміка, у якой былі схаваны распачаты бутэлькі з алкаголем, дала назву зборніку.

Між тым у кнізе сустракаецца надзвычай шмат самых розных герояў — пра кагосьці аўтар раскавае ў дэталы, для іншых у яго знаходзіцца адзін-два трапныя сказы. Між іншым, з сапраўды вядомымі, не забытымі пісьменнікамі, творы якіх сёння чытаюць і перачытваюць, Алесь Кажадуб не знаёміць у сваіх апавяданнях. У гэтым рэчышчы больш каштоўныя заключны раздзел кнігі — гэта байкі пра пісьменнікаў, аб'яднаныя назвай «На лецішча да Караткевіча». Як і патрабуе жанр, гумарыстычныя гісторыі, з якіх не зразумела: дзе праўда, а дзе выдумка, пераносіць у розныя перыяды мінулага краіны, і тут апавядальнік ужо адыходзіць на другі план, месцамі цалкам перастае быць дзеючай асобай. У цэнтры ўвагі — Карней Чукоўскі, Пятрусь Броўка, Міхал Святлоў, Леанід Сабалеў, Піліп Пестрак, Антон Явявіч, Янка Брыль і многія іншыя творцы. Натуральна, і Уладзімір Караткевіч. Успаміны пра яго — сярод найбольш удалых аповедаў новай кнігі Алесь Кажадуба.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Дыпламатыя і творчасць

Па выніках другой Міжнароднай метапрадметнай вочна-завочнай навуковай канферэнцыі «Этнасы і лёсы ў жыцці і творчасці Ф. І. Цютчова: да 220-годдзя з дня нараджэння» выдадзена калектыўная манаграфія пад рэдакцыяй доктара педагагічных навук, прафесара кафедры лінгвістычных дысцыплін і міжкультурных камунікацый Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта, загадчыцы навукова-даследчай лабараторыі па сацыякультурных праблемах памежжа Марыі Жыгалавай.

Аўтарамі зборніка сталі даследчыкі творчасці вялікага паэта і дыпламата з Беларусі, Германіі, Грузіі, Польшчы, Расіі, Румыніі, ЗША, Ірана, Украіны і іншых краін.

Яркі жывапіс слоў, філасофскія пошукі і смелыя імкненні ў спазнанні складанасці быцця ў творчасці Ф. Цютчова прыцягваюць амагараў паэзіі. У сваім уступным слове Марыя Жыгалава падкрэсліла: «Праблемы, узятыя Ф. Цютчавым, актуальныя і сёння. Паэтычнай і дыпламатычнай творчасцю паэт пацвярджае значнасць чалавека ў гэтым свеце як часткі прыроды і сацыуму, які павінен клапаціцца пра пазітыўную камунікацыю і жыць у гармоніі». «Цютчэўскія» тэмы даследавання аўтараў манаграфіі шматаспектныя: яго службовая і дыпламатычная дзейнасць, асэнсаванне і вывучэнне жыцця і творчасці паэта ў полікультурнай прасторы, лінгвістычныя асаблівасці вершаў, узаемасувязі і кантакты ў сусветным літаратурным працэсе ў розных часавых і геаграфічных зрэзах.

Доктар філалагічных навук, прафесар кафедры беларускага літаратуразнаўства Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна Зоя Мельнікава ў артыкуле «Цютчэўскія матывы ў беларускай паэзіі пачатку XX стагоддзя» прасачыла галоўныя тэндэнцыі развіцця беларускай літаратуры і абгрунтавала ўплыў творчасці рускага паэта на маладу беларускую літаратуру, выявіла тыпалагічныя вобразна-сэнсавыя паралелі паміж творами Ф. Цютчова і М. Багдановіча, Я. Купалы, З. Бядулі, В. Ластоўскага.

ЭТНАСЫ І СУДБЫ І В ЖЫЦЦІ І ТВОРЧЕСТВЕ
Ф. И. Тютчев.
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА
К 220-летию со дня рождения

На старонках манаграфіі змешчаны і дыялог філалагаў — кандыдата філалагічных навук, дацэнта кафедры прафесійнага развіцця супрацоўніка адукацыі Брэсцкага абласнога інстытута развіцця адукацыі Станіслава Рачэўскага і кандыдата філалагічных навук, дацэнта кафедры агульнага і рускага мовазнаўства Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Людмілы Гадуікі. Суаўтары з прымяненнем кампаратывісцкага падыходу разглядаюць тэмы невычарпальнасці светастварэння, выяўлення касмічнага і зямнога ў паэзіі Ф. Цютчова і М. Багдановіча. У асобным артыкуле Станіслаў Рачэўскі прааналізаваў уклад паэта Максіма Багдановіча ў развіццё прыродапісальнай лірыкі «Цютчэўская "Прырода — не злепак, не бяздушны лік..." у паэзіі Максіма Багдановіча». Старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццяна Дземідовіч прасачыла ўплыў натурфіласофіі Ф. Шэлінга на творчасць Ф. Цютчова і яе далейшае развіццё ў сусветным літаратурным працэсе на прыкладзе творчасці Зінаіды Дудзюк.

Паэзію Ф. Цютчова ва ўзнаўленні па-беларуску Міколам Гілем разгледзела кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры лінгвістычных дысцыплін і міжкультурных камунікацый Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта Ніна Борсук.

Навукова-выдавецкі праект арганізаваны пры падтрымцы Расійскага цэнтра навукі і культуры ў Брэсце і ГА «Русское общество».

Таццяна АНАТОЛЬЕВА

Прыемнага чытання!

У кнігарнях краіны, а таксама на розных інтэрнэт-пляцоўках кніжнага гандлю ў лістападзе 2023-га з'явіліся і навінкі ад Выдавецкага дома «Звязда».

Падлеткам прапаноўваецца новая аповесць А. Мельнікава «Тимофей Плёнкин открывает новый мир». Кніга, якая адрэкавана накладам 1100 экзэмпляраў, выдадзена пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі краіны.

Вядомага дзіцячай пісьменніца Лёля Багдановіч парадавала чытача зборнікам новых твораў, адрасаваных малодшым школьнікам, — «Казка — у жыцці падказка», якая таксама пабачыла свет пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Не толькі ў Магілёве, на Магілёўшчыне ведаюць Жанну Міус, якая жыве ў горадзе на Дняпры. Кожная з кніг пісьменніцы, якая працуе з разлікам на самага юнага чытача, разыходзіцца літаральна імгненна. Аўтар — часты гошч на кніжных фестывалях, на сустрэчах з юнымі чытачамі ў розных кутках краіны. Відаць, і з кнігай, якая толькі што пабачыла свет, пісьменніца яшчэ павандруе!.. Будзьце ўпэўнены, шчаслівы лёс чытацкай увагі чакае і новую кнігу Ж. Міус «Трэмс-тамс-таць! Пара чараваць!» Казкі, сабраныя пад адной вокладкай, пададзены ў прыгожым мастацкім афармленні.

І яшчэ адна навінка, міма якой прайсці немагчыма, — кніга вершаў, скарагаворак, загадак

вядомага паэта, празаіка, перакладчыка, лаўрэата шматлікіх прэмій Міхася Пазнякова «Пра роднае, дарагое». З гэтай кнігай нікому сумна не будзе. Творы, якія ўвайшлі ў зборнік, — яшчэ і добрыя мастацкія прыклады ў выхаваўчай працы.

Выйшаў у «Звяздзе» пры падтрымцы Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі літаратурны альманах «Мост дружбы». У яго ўвайшлі творы пераможцаў конкурсу апавяданняў маладых аўтараў Расійскай Федэрацыі і Рэспублікі Беларусь, які праводзіцца Пастамакам адзін раз на два гады вось ужо больш як дзевяцігоддзе.

Набыць навінкі ад «Звязды» можна па ўсёй краіне ў крамах ААТ «Белкніга», а таксама ў Мінску ў кнігарні «Акадэмікніга» па адрасе: Мінск, праспект Незалежнасці, д. 72.

Прыемнага ўсім чытанню! Новых кніжных адкрыццяў!
Сяргей ШЫЧКО

Іван КАРЭНДА

Праўда

Праўда жыве на мяжы
Хлусні і пакутнага болю.
Праўда жыве на крыжы:
Такая ў яе, мабыць, доля.

Праўда — як боскі фінал:
Раней ці пазней уваскрэсне,
Знойдзе належны прычал
І стане паходняй ці песняй.

Праўда будзе масты —
Рупліва, трывала, надзейна,
Да светлай ідзе вярсты,
У новае заўтра вядзе нас.

Расчараванне

Яно бывае жорсткім і балючым —
Што часам хоць да немагчымых крычы.
А можа быць, нібы бальзам, гаючым —
Тады любую немач ім лячы.

Расчараванне — гэта пробліск веры
У новы дзень і новы далягляд.

Яно з палёгкай адчыняе дзверы
Туды, дзе новых спадзяванняў імаг.

Расчараванне — новы шлях да мэты.
І лепш яму раней да нас прыйсці,
Каб годна скарыстаць
магчымасць гэтую,
Даволі часу мелі мы ў жыцці.

***

Са здзіўленнем за акно гляджу:
Дождж рупліва мые ранак сонны,
Ды, відаць, баяцца ўсе дажджу —
Скрозь, куды ні глянеш, парасоны.

Не ўцякайце, людзі, ад дажджу.
Палахлівасьць ваішу не прымаю,
Хоць за гэта строга не суджу:
Не намокнуць кожны права маю.

Не ўцякае ад дажджу зямля:
Рады яму луг, і лес, і поле,
Толькі што ўзараная ралля
Прагна п'е ваду з нябёс уволью.

Можна, дождж —
нябесны скарб святы,
Што нам ічодра дасылаюць продкі? —
Ці іх слёзы горкія па тым,
Як грахі збіраем мы таропка?

Мабыць, продкі бачаць з вышыні,
Што сябруем рэдка з Божым словам,
Што марнуем мы зямныя дні, —
Студзяць нам гарачыя галовы.

Мы павінны ўдзячны быць дажджу:
Ён і боль, і злосць у сэрцах глушыць.
І, паверце, шчыра вам скажу:
Дождж старанна мые нашы душы.

Не ўцякайце, людзі, ад дажджу
Ні пад стрэхі, ні пад парасоны.
Са спадзевам я на вас гляджу:
Станеце чысцейшымі вы сёння!

Стоневічы

12 мая 1942 года ва ўрочышчы
Стоневічы Гіеўскага раёна фашысцкімі
захопнікамі былі знішчаны 2524 жы-
хары яўрэйскай нацыянальнасці.

Стаяць заплаканыя сосны
І камяні каля магіл.
Сваім паглядам скрушным, слёзным
Сцінаюць мірны небасхіл.

Дагэтуль Стоневічы стогнуць
Ад здэкаў, болю і пакут
І расказаць праз слёзы могуць
Пра вечны энк дзіцячы тут.

На чорнай карце Халакоста
З той самай жудаснай вайны
І памяць Стоневіч, з пагоста,
Застыла кропкаю віны.

Віны тых нелюдзяў з пачоры
З крывёй людскою на руках.
Праклён ім наш — бязмежны ўчора,
Сягоння, заўтра і ў вяках!

***

На ўсіх адно сонца, на ўсіх адно неба,
Зямля пад нагамі таксама адна.
Свет добры, бясконцы —
і толькі патрэбу
Бадацца рагамі займеў сатана.

Зноў д'ябал свет дзеліць.
Чаго не хапае,
Каму сьвярбляць рукі чужое забраць?
І вось яна, дзея: варожасць сляпая,
Грымотныя гукі, здзічэлая раць.

Дык, можна, пракласці ў кагосьці
ёсць планы
На нашыя землі вайсковы маршрут?
Зрабіце выснову: паход будзе марны —
Бо толькі пагібель вы знойдзеце тут.

***

Заснула да вясны зямля ізноў,
Спявае ціхіх вецер калыханку.
І кружаць цені хмар — снежавікоў,
Як журавы над лёгкаю альтанкай.

Ноч над зямлёй без следу і дарогі
Праносіць летуценні дзіўных сноў.
І падаюць сняжынкамі пад ногі
Пярынькі белых-белых журавоў.

***

Снежная замець белым абрусам
Сцэле палёў цішыню.
А ля дарогі калінавы куцік,
Як чарадзейства агню.

Кроплі на снезе ягад асенніх —
Жар пасярод той зімы.
Студжаны вецер шаркне кудзелю
Ад неспадзёўкі-віны.

Не адмахнуцца цяпер ад напасці.
Вось ён, той хмель забыцця —
Позняя ягада, позняя шчасце,
Позняя песня мая.

***

Такое ічымылівае слова — «калісьці»,
А пахне як кветка-язмін.
І гойдае веер над хатай калыску,
Не спіць мой хлапчук-успамін.

Мы — мірныя людзі.

І вобраз Радзімы
У сэрцах да скону нясеім праз гады.
Загад яе будзе —
жыццё аддадзім ёй,
Яе абаронім, як нашы дзяды.

***

У дрэў, як і ў людзей,
свая пад небам доля,
ды карані мацней
трымаюць за зямлю,
дзе б ні раслі, хоць дзе...
І як іх лёс ні гне,
як ні траічыць іх крона, —
радзіму, як ікону,
шануюць аж да скону,
штодня ёй б'юць паклоны,
не здрадзяць ёй ніколі...
За гэта іх люблю!

Мая надзея

Мая надзея белым ветразем
Жыве ад верасня да верасня.
І, дзякуй Богу, не канчаецца —
А з новай восенню вянчаецца.

Мая надзея —
невялічкая,
Але цяж у душы крыніцаю,
Не гаманлівай, не бруістаю,
Але жаданаю і чыстаю.

Мая надзея не разлічвае
На ростань хуткую з Крывічамі.
Ёй тут так хораша сучасніца,
І не нажыцца, не наішчасіцца.

Мая надзея — не нявольніца,
А летуценніца, савольніца,
І воляй дыхае напоўніцу —
А значыць,
мае шанцы споўніцца!

Лідзія ГАРДЫНЕЦ

***

Таму й чытаю назвы вёсак,
Як загалоўкі мудрых кніг.
Алесь Пісьмяноў.

Усё так проста і няпроста,
І доля ў кожнага свая.
Нібы пачатак зім і вёснаў —
Мне назва, вёсачка, твая.

На наваротцы — Аўгустова,
І цёплай хваляй пачуццё.

Нябёсны вытсаў аловак
Адсюль дарогу мне ў жыццё.

Пяскі сыпучыя, суглінкі,
Куванне ціхае зязюль.
Адсюль карэнне і галінкі,
Святло душы маёй адсюль.

І пыл дарог не надта горкі,
Як маеіш гэтка абярог...
Чакае вёсачка на ўзгорку,
Дзе хаты бацькавай парог.

***

Восень-восень, самазванка,
Ты гуляеш у двары,
На густым тумане ўранку
Прыкаціла без пары.

Я ж цябе і не чакала —
Лета зводзіла ў зман.
Доўга, мусіць, запрагала
Шэры ў яблыках туман.

Як гукала — я не чула,
Прыблудзіла над стаўком,
Лейцы туза нацягнула
Над дарогай і садком.

Ці здзівіць мяне хацела,
Ці даводзіла да слёз?
Толькі лісце палыцела,
Толькі пырскі з-пад калёс.

Татцяна ДЗЕМІДОВІЧ

1

Раніцай пасля халаднаватай чэрвеньскай ночы пахла вільготнай зямлёй і салодкімі духмянымі кветкамі з прысідзібнага ўчастка.

— Глядзі, Сярожка! Я вышэйшая за цябе, і крыльцаў не трэба! — звонка смяецца Кацька. — Высока лячу-у-у! Далёка гляджу-у-у!

Сярожка гайдае сястрычку на арэлях, жмурыцца на сонцы, узіраецца ў далечынь: хутка павінна прыйсці бабуля. Сукенка ў Кацькі таксама сонечная — паркалёвая, жоўтая ў белы гаршчок, а на галаве вянок з дзьмухаўцоў... Падсох, праўда! Яна яго трэці дзень носіць, а на ноч асцярожна ў таз з вадой апускае. Сяргей намякнёў неяк, што трэба новы вяночак плесці, але Кацька надзьмулася і плакаць пачала — думала, што ўсё прыгожае назаўжды! Кацька вельмі любіць кветкі... Яна — прыдумшчыца — у кожным бутоне шукае Дзюймавачку.

— Увага! Увага! Наступны прыпынак — «Пірагі з варэннем»! — раптам заціснуўшы нос дзвума пальцамі, прагукнявіў, як з рупара, Сярожка.

— Ага! Гэта наша бабуля з пірагамі! — здагадалася Каця. — Цур, я першая бабулю ўбачыла, таму здымі мяне адсюль хутчэй.

— Пачакай, не спяшайся, — трывожыцца Сярожка і спыняе арэлі. — Упасці можаш!

Коскі ў Каці тоненькія, светлыя, кучаравыя на кончыках. Яна галавою у розныя бакі круціць, а коскі гуліва скачучь. Смешная!

— А я не баюся! У мяне чароўны нябачны парашуцік ёсць! — смела скача на зямлю Кацька. Кветкавы вяночак злітае з яе галавы...

Сярожка не паспеў нагнуцца за ім, а Кацька ўжо панеслася з крыкамі на ўвесь двор:

— Баааа, ты прыехалаааа...

— Мае даражэнькія, мае любімыя, як жа я сумавала!

Кацька прыціснулася да бабуліных грудзей і маленькай далонькай раўніва штурхнула Сярожку:

— Я буду з бабуляй абдымацца! А ты сумкі дадому нясі!

Сярожка разгублена паглядзеў па баках і раззлавана зашыпеў:

— Цішэй ты! Непрыгожа крычаць на ўвесь двор!

— Ведаеш што, бабуля?! — усё гэтак жа гучна сказала Кацька: — Вось вырасту і стану цёткай, а потым яшчэ час пройдзе, і я, як ты, стану самай лепшай у свеце бабуляй...

Бабуля пачалаваля ўнучку ў гарачую шочку, моцна абняла разважлівага Сярожку:

— Абавязкова станеш!

— А пасля бабулі кім можна стаць? — раптам спытала Кацька.

Бабуля адразу засумавала, паціснула плячыва, а Сярожка незадаволена прабубіў:

— Хоціць, Кацька, глупства гаварыць...

— А я хачу гэтай зімой быць навагодняй феяй! — нечакана пераклочылася на іншую тэму Кацька. — У мяне будзе самая прыгожая сукенка і яшчэ чароўная карэта!

І карэта была чароўнай...

Навагодняе апавяданне

— З чаго гэта ты раптам зіму ўспомніла? — не зразумеў Сярожка.

— Таму што вось! — Кацька паказала рукой на акно першага паверха.

У шчыліне паміж гардзінамі можна было разгледзець фарфоровую Снягурку! Далей, у глыбіні пакоя на стале стаяў незразумелы прадмет: ці то вазачка, ці то сувенір. Ён ствараў цень, які падаў на гардзіны і нагадваў карэту!

— І ў такой добрай дзяўчынкі маю абавязкова спраўдзяцца, — сказала бабуля, падмігнуўшы спяхмурнеламу ўнучку.

Сярожка асцярожна зазірнуў пад ільняны ручнік. У цяжкай палатнянай сумцы, набітай саленнямі і варэннямі, наверх ляжаў пірог з залатой хрумстай скарыначкай. Ён пах яблыкамі і карыцай.

— Бабуля мне пашыла! — сарамліва сказала яна і стала на дыбачкі перад грувасткай старой шафай з люстэркам ва ўвесь рост. У шкле адлюстравалася яе патаемнае захапленне, мільганулі светлыя, акуратна прычасаныя валасы, блакітная стужка ў іх... Кацька закружылася ў сваіх казачных думках, афарбоўваючы шэрае ўбранне ў яркія колеры шчасця! І Сярожка падумаў, што да гэтага моманту ў пакой было зусім цесна і цёмна, твары ва ўсіх стомленых і сур'езных, а ад Кацьчынай радасці ўсё навокал пасвятлела...

— Выкраіла сукенку хутка, а пацёркамі і тасьмоў расшывала доўга! — прашапталла бабуля: — Вочы ўжо дрэнна бачаць, ды і рукі не слухаюцца...

І гошці наперабой пачалі хваліць бабуліну працу і папрыгажэную Кацьку...

— Чаго прыпёрлася!

Кацька здрыганулася, схвалася: села на кукішкі, закрыла далонямі твар і заплакала.

— Ідзі адсюль!

— Я хуценька! — сястрычка спешна капалася ў камодзе, перабірала свае дзіцячыя рэчы. Нарэшце дастала бабуліну сукенку. Цяпер яна здавалася лялечнай, пацешнай, тканіна з часам прымялася, пацеркі страцілі свой бляск.

Сярожка набычыўся, злосна ўтаропіўся ў Кацьку, падціснуў вусны. Дзяўчынка старалася не глядзець яму ў вочы:

— Хутка свята, а мяне выбралі навагодняй феяй. Я буду песню спяваць для малых... Толькі сукенкі няма... Тата кажа — апрані школьную форму, а мама кажа — навошта табе песні? Лепш адзнакі ў школе падцягну!

— Правільна кажуці! Дарослая ўжо, а глупствам займаешся, — буркнуў Сярожка. — І што? Ты цяпер забаралася ўціснуцца ў сваю ясельную сукенку?

— Не, — пакруціла галавой Кацька, — проста бабуля ўспомнілася...

***

Фота з сайта avosthka.ru

— Сярожка-а-а! Я дадому першая! Здаецца, мы паснедаць забыліся, — хітра паглядзеўшы на брата, сціміла Кацька.

***

...Так праходзіла лета. Сярожка-друга класнік раніцай выводзіў у сытытку літары, а бабуля паўзверх акулараў сачыла за яго стараннямі і ўсё нешта шыла і шыла.

— Падай мне, Сярожка, скрынку з пацёркамі і залатую тасёмачку...

І Сярожка з радасцю бег на дапамогу. А потым былі бабуліны бліны з густым абрыкосавым варэннем, прагуклі ў двары, якія здаваліся больш дзівоснымі, чым усе самыя далёкія і цікавыя падарожжы, спакойны дзённы сон пад птушыныя галасы, цёлыя подых летняга ветру праз расчыненыя насцеж балконныя дзверы і бабуліныя быліцкі-небыліцкі з вясельмі і сумнымі песнямі...

***

Кацьчын дзень нараджэння ў снежні. За месяц да яго малая выдумляла для сябе неверагодныя падарункі. Але бліжэй да доўгачаканага дня прымоўкла... Толькі з бабуляй стала перашэптывацца, усміхацца. І вось надышоў час!

— А Кацька дзе? — за сталом пры гэтых здзіўлена спытаў Сярожка. — Яна ў нас заўсёды і паўсюль першая!

Рыпнуў пацямнелы, стары паркет, ціхенька адчыніліся дзверы спальні, і выйшла Кацька ў доўгай пышнай сукенцы навагодняй феі — пасталелая, нясмелая.

Кожнаму карцела ўспомніць падарункі свайго дзяцінства, якія засталіся недзе там, на паліцах памяці...

2

На пачатку лета бабуля пайшла з жыцця нечакана. І трох месяцаў не прахварэла... Мама прыходзіла ад яе стомленая, бледная, апускала цяжкі сумкі і ціха ішла нешта кухарыць на кухню. Сярожка і Кацька моўчкі сустракалі яе ў калідоры, прыціскаліся спінамі да сцяны і панура стаялі... Навін добрых не было. У жніўні Сярожка з'ехаў у працоўны лагер, а як прыехаў — вучобу зусім закінуў.

— Чаго табе не хапае? — ляўся бацька. — Хоціць бегача на будоўлю. Вывучыцца — напрацуешся яшчэ!

— Камп'ютар хачу сабе да Новага года абнавіць! — абуралася Сярожка. — Чаго прычапіліся?

Для Кацькі іх агульны пакой стаў непрыступнай крэпасцю. Сярожка зачыняўся ў падоўгу сядзеў за камп'ютарнымі гульнямі. Стаў злы і нешматслюўны. Мама ў камандзіроўках, тата на працы да паўночы, а Кацька ўсё сама — папстрыкае тэлеканалы, ляжа на каналу ў навушніках і дрэмле...

Аднойчы яна асцярожна адчыніла дзверы ў дзіцячы пакой, бяшчумна падыхла да старой камоды. Тая, як старая чараўніца, буркліва рынула, запахла кардоннымі альбомамі і даўно забытымі рэчамі. Кацька замерла, спалохана паглядзела на брата.

Сярожка пачуў рэзкае рыпенне, адарваўся ад камп'ютара і закрываў:

Трывожнае ціканне гадзінніка і свіст ветру за акном не давалі Сярожку заснуць... Ён прыслухоўваўся, як Кацька шморгае носам, раве з-за дзвячоў глупстваў. Сярожка круціўся, уставаў то вады папіць, то на гадзіннік зірнуць. Толькі пад раніцу разаспаўся... І снілася яму маленькая Кацька на арэлях, і неба казачна-блакітнае, і бабулін сілуэт у ранішняй імзе.

— Ба-а-а, ты прыехала-а-а, — крычыць Кацька.

На шчацэ расчасаныя камарыны ўкус, рот запэчкана шакаладнай цукеркай, лялечныя кудзеркі з сонечным бляскам... Пах дзьмухаўцоў і бабулінага пірага!

— Ты ж, глядзі, не качай малую высока! Старайся, Сярожка, пішы акуратна! — чуюцца бабулін голас...

***

Кацька толькі прыйшла са школы і адразу пачула звянок у дзверы. На парозе стаяла незнаёмая жанчына.

— Тут жыве навагодня фея? — спытала яна.

— Фея?! — здзіўлілася Кацька.

— Навагодняя фея, якой мы будзем шыць сукенку, — шырока ўсміхнулася жанчына.

У дзіцячым пакоі рынула крэсла, адчыніліся дзверы. Юнак спадыбала паглядзеў на бела-ружовыя хвалі атласнай тканіны, сугула прайшоў у залу, засунуў рукі ў кішэні «трэнікаў» і з гаспадарскім выглядам сказаў:

— Шыйце ёй самую прыгожую сукенку! Як у прынтэсы!

Кацьчыны вусны здрыжэлі, у шэрых вачах заблішчалі слёзы:

— Сярожка, а як жа камп'ютар?.. Грошай не хоціць...

Сярожка махнуў рукой і схваўся ў сваім пакоі.

Кацька ўтаропілася ў акно... Падаў снег... Каля лавачкі выраста высокая гурба памерам з казачную карэту, літар нагадваў прыжмуранае вока рамізніка... Вось зараз яшчэ адзін парыв ветру, і ўзняецца карэта ўверх. Як па рэйках, памчыцца па правадах... Густая завіруха срэбнымі ніткамі аблытала двор... Там, удалечыні паміж небам і зямлёй, паказаліся сілуэт пажылой жанчыны. Ён то аддаліўся, то набліжаўся... Пакуль зусім не знік.

Далягляды вымалёўваюць кніжныя зацікаўленні

Беразіно ўражае пашанотным стаўленнем да Айчынага кнігавядання. На мінулым тыдні і снежная завея не стала перашкодай, каб Беразіно, цэнтральную раённую бібліятэку, наведалі госці з Мінска. Цэлай камандай прыехалі пісьменнікі, чые кнігі апошнім часам выйшлі ў Выдавецкім доме «Звязда». І як было не прыехаць, калі Бярэзінская цэнтральная раённая бібліятэка арганізавала фестываль беларускай кнігі «Кніжныя гарызонты».

Гаспадары кніжніцы падрыхтавалі выстаўку кніг сучасных беларускіх аўтараў «Суквецце талентаў — суквецце імянаў». Нават беглы агляд палічак засведчыў, што ўвазе ўдзельнікаў фестывалю прадастаўлены тыя кнігі, якія выйшлі ў айчынных выдавецтвах нядаўна. Відэаочна, што бібліятэчны фонд даволі добра камплектуецца за кошт бюджэтных сродкаў.

Дырэктар бібліятэкі Наталія Мікалаеўна Маеўская запрасіла гасцей на экскурсію па бібліятэцы з наведваннем інфармацыйна-краязнаўчага цэнтру «Гісторыя роднага краю». Маштаб краязнаўчай, пошукавай працы, якую праводзяць у Беразіно, уражае. А тое, як плён пошуку аформлены, уражае яшчэ болей. Менавіта ў бібліятэку ідуць як у сапраўдны музей, каб даведацца нешта новае, каб атрымаць сістэмныя весткі пра славетных прашчураў, уладжэнцаў Бярэзіншчыны. Найпершая ўвага ў цэнтры — да літаратурнага краязнаўства, беларускага прыгожага пісьменства, што і зразумела. Бярэзінскі край даў свету, нашай Айчыне нямала цікавых асоб, якія сцвердзілі сябе ў літаратурнай працы. Пра іх кнігі, мастацкія творы, народжаныя дзякуючы іх таленту, можна вычарпальна даведацца ў раённай бібліятэцы.

Пасля кароткага знаёмства, абмену ўражаннямі паміж гасцямі і гаспадарамі пачаліся размовы з чытачамі. Лаўрэата літаратурных прэмій розных краін, уладальніка медаля Канстанціна Сіманава (Расійская Федэрацыя) празаіка і публіцыста Алены Брва запрасілі ў чыталюную залу на сустрэчу са старшакласнікамі. Імпрэзу, у час якой пісьменніца расказвала і пра аповесць «Дараванне», прысвечаную Вялікай Айчыннай вайне, і пра іншыя ўласныя творы, назвалі даволі ўзнёсла, з асаблівым піетэтам да Алены Брва, — «Ластаўка беларускай літаратуры». Па атмасферы, што панавала ў час сустрэчы, па пытаннях ад яе ўдзельнікаў было відаць, што творчасць празаіка ведаюць, яе кнігамі захапляюцца.

Ірыну Карнаухаву, кіраўніцка клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца», паэтэсу, дзіцячую пісьменніцу, віталі ў час імпрэзы «Укаранаваная талентам». Ізноў — высокая, прыгожая і адкадай назва. Ірына

Карнаухава знайшла агульную мову з аўдыторыяй — вучнямі сярэдняга школьнага ўзросту. Пісьменніца расказала пра тыя свае кнігі, якія адрасце падлеткам. Прыадчыніла сваю творчую лабараторыю, звярнула ўвагу на тое, што, акрамя ідэі, творчага азарэння, якія спрыяюць нараджэнню новых апавяданняў, апавесцей, важна настойліва рыхтавацца да мастацкага асэнсавання той ці іншай тэмы. А гэтага патрабуе веданне дзіцячай псіхалогіі, дзеля гэтага неабходны частыя сустрэчы з хлопчыкамі і дзяўчынкамі.

Сустрэча з пісьменніцай Ірынай Карнаухавай.

«Караблік дзяцінства ў кніжным моры» — імпрэза, якую правяла паэтэса, празаік, перакладчыца Іна Фралова. Яна выступала ў зале маладзёжнага цэнтру, дзе ладзіцца мноства мерапрыемстваў раённай бібліятэкі, у зале, якую добра ведаюць бярэзінскія школьнікі. Іна Фралова апошнім часам выдала цэлы шэраг кніг, адрасаваных зусім юным чытачам. Пісьменніца — часты госць у бібліятэках і школах краіны. Асабліва добра яна ведае бібліятэкі Мінска і Міншчыны. Сябраюць з таленавітым аўтарам і бібліятэкары, часта самі звяртаюцца з просьбай правесці прэзентацыю новых кніг. Зусім нядаўна Іна Фралова ўклала чытанку для юных амагараў мастацкага слова — «Верасок». Хрэстаматыйнага характару зборнік, выдадзены «Звяздою» накладам у дзве тысячы экзэмпляраў, даволі хутка разыходзіцца з выдавецкага склада. Пад адной вокладкай — дзясяткі цікавых, прыцягальных твораў пісьменнікаў розных пакаленняў. Чытанка «Верасок» — і добры ўрок роднай літаратуры, і добры ўрок выхавання.

Завяршыўшы фестываль беларускай кнігі ў Беразіно «Кніжныя гарызонты» круглым сталом на тэму «Сучасная беларуская кніга: прырытэты кнігавядання і прапаганды». Мадэратарам размовы выступіла вядомая не толькі ў Беразіно, але ў супольніцтве бібліятэкары

вобласці, краіны, загадчыца аддзела маркетынгу раённай бібліятэкі Тамара Круталевіч. Яна і задала тон размове гасцей і бібліятэкараў. Удзел у абмеркаванні, трэба зазначыць, даволі няпростых пытанняў, прыняў і старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксей Карлюкевіч. Многія абсягі дыялогу ў час круглага стала насілі праблемны характар. Не абмінулі выступоўцы, эксперты і тэму ролі моладзі, маладых аўтараў у сучасным літаратурным працэсе. Згадалі і альманах «Першацвет», які не першы год выходзіць у нашай краіне пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Настрой ва ўсіх — і бібліятэкараў, і наведвальнікаў, удзельнікаў фестывалю, пісьменнікаў. — нягледзячы на зімовую сцюжу за вокнамі ўтульнага двухпавярховага памяшкання раённай бібліятэкі, быў даволі добры. Напрыканцы сустрэч у Беразіно мы звярнуліся да Наталі Маеўскай з пытаннем: «А што далей, якіх фестывалаў, сустрэч кажаць у галоўнай кніжніцы Бярэзінскага раёна ў 2024 годзе?» Дырэктар крышачку задумалася і адказала: «...Сапраўды, у нас даволі шмат мерапрыемстваў. Часам нават ёсць некаторае напружанне з-за гэтага. Але іначэй, набраўшы хуткасці, мы ўжо і не можам. Бібліятэка сёння — сапраўдны цэнтр асветніцтва, цэнтр выхаваўчай работы... Іншая справа, што патрэбна дадаваць навацый, каб нашым бярэзінцам было цікава. Невялікі горад, мы ўсе адно аднаго ведаем... І наўрад ці на карысць будуць паўтары... Магчыма, наспеў час супольна з іншымі ўстановамі правесці ў раёне Бярэзінскія краязнаўчыя чытанні. Тады мы і раскажам пра плён новых даследаванняў, і настаўнікаў, школьнікаў падштурхнем да большай актыўнасці ў пошукавай рабоце...»

Ідэя, якая прагучала ў размове з дырэктарам напрыканцы, напэўна, захопіць многіх. І не толькі жыхароў горада і раёна, а яшчэ і ўрадженцаў Бярэзіншчыны. Ды не толькі ўрадженцаў, але і тых вучоных — гісторыкаў, мастацтвазнаўцаў, літаратуразнаўцаў, архівістаў, якім не чужыя імяны знакамітых бярэзінцаў, якім цікавыя падзеі розных дзесяцігоддзяў, што адбываліся ў гэтым краі. Застаецца паверыць у ідэю правядзення Бярэзінскіх краязнаўчых чытанняў, прыцягнуць да іх арганізацыю Інстытуту гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Беларускай дзяржаўнай ўніверсітэту, Беларускай дзяржаўнай педагагічнай ўніверсітэту імя Максіма Танка, Нацыянальнаму мастацкіму музею Беларусі — і справа зрушыцца з месца, набудзе развіццё. А ў выніку дапаможа стварэнню паўнаважнага гістарычнага партнёра Бярэзіншчыны!..

Кастусь ЛАДУЦЬКА
Фота даслана аўтарам

«Кола(с) часу Палесся»

У Пінску прайшла III міжрэгіянальная навукова-практычная канферэнцыя «Коласуўскія адрасы Радзімы».

Сустрэча ў Пінскай гарадской дзіцячай бібліятэцы імя Якуба Коласа адпавядала высокаму статусу. Шмат інфармацыі для роздуму далі грунтоўныя выступленні кандыдатаў навук, дацэнтаў Палескага дзяржаўнага ўніверсітэта Алены Ігнацук (філалогія) і Міхаіла Цубы (гісторыя). Цікавыя весткі паведаміла навуковы супрацоўнік Музея беларускага Палесся Настасся Краўцова. Электронны рэсурс «Палескія сцяжынкамі Якуба Коласа» прадставіла намеснік дырэктара Пінскай гарадской цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Людміла Папіціч. Уразлілі прэзентацыі ганаровых гасцей з Мінска. Дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Ірына Мацяц пазнаёміла з дзейнасцю шматлікіх інтэрактыўных пляцовак, што прыцягваюць наведвальнікаў розных узростаў, а вядучы навуковы супрацоўнік установы Алена Жасткова захапіла электроннай версіяй выставы «Кола часу Якуба Коласа».

Паэзія ажывіла сустрэчу. Авацыі выклікала тэатралізаваная пастаноўка па матывах вершаванага апавядання Якуба Коласа «За дождж» у выкананні студэнтак Пінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў. Свае пробы піра агучылі школьнікі — пераможцы конкурсу

«Мой Пінск. Мой дом. Мае вытокі», творы прысвячалі Якубу Коласу члены клуба літаратараў «Пінчукі». Песню на вершы народнага песняра выканаў кампазітар Віктар Мяцельскі.

«Лунінецкі блок» адлюстравуў дзейнасць сучаснікаў па папулярнасьці жыцця і творчасці нацыянальнага класіка. Журналіст Таццяна Канапацкая нагадала аб добрых справах у гонар Якуба Коласа, што ажыццявіліся па ініцыятыве светлай памяці Сцяфана, архіепіскапа Пінскага і Лунінецкага. У Пінску на Свята-Варварынскім храме адкрыта мемарыяльная дошка аб тым, што ў чэрвені 1913 года Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч абвясціў з Марыяй Дзмітрыеўнай Каменскай (архіерэй называў іх беларускімі Пятром і Фяўроніяй, ахоўнікамі сямейнага шчасця), а ў Мінску ўпершыню загучала малітва на традыцыйных Калядках у Доме Коласа. Пашырэнню музейна-духоўных стасункаў спрыялі намаганні мясцовай грамадскасці, дзе «Лунінецкія Коласавіны» праводзіцца з 1991 года.

Бібліятэкар СШ № 3 г. Лунінца Алена Арашкевіч прадставіла кнігі, дзе праз праграмы «Літаратурнае Залесе» занатаваны факты аб знаходжанні Якуба Коласа ў Лунінеці і аб наведванні горада асобамі, якія мелі дачыненне да народнага песняра. Экс-дырэктар Лунінецкага краязнаўчага музея і СШ № 4 г. Лунінца Наталія Казанкова прачытала байку мясцовай славытасці Настасі Якавец.

Удзельнікі канферэнцыі.

За арганізацыю сустрэчы шчыра дзякавалі дырэктару Пінскай ЦБС Дзіне Лагодзіч і гаспадыні — загадчыку філіяла Ірыне Вакуліч. Шматлікія літаратурныя праекты тут адбываюцца ў супрацоўніцтве з рэдакцыяй раённай газеты «Лунінецкія навін». На памяць «апошнім апосталам святла», як бібліятэкараў называюць паэты, перададзены сувеніры ад «ЛН», а таксама альбом «Мілая малая родина, вечная наша любовь». Кніга змяшчае нарысы пра генерала Георгія Вярэнча і Уладыку Веніяміна, якія былі выпускнікамі СШ № 1 г. Лунінца. Будынак школы стаіць на месцы народнага пачатковага вучылішча. Там трое мясяці меў прытулак і заробак апальны творца — будучы класік.

Знакавая дата злучыла аднадумцаў — 111 гадоў таму Якуб Колас пакінуў Лунінец і пераехаў у Пінск, дзе сустрэў сваё каханне, стварыў сям'ю, радаваўся першынцу. Тут народны песняр быў абсалютна шчаслівы. Прагучала прапанова аб стварэнні ў сталіцы Палесся помніка Канстанціну і Марыі Міцкевічам з іх сынам Данілам як уваваселенню сямейнага шчасця. Ідэю падтрымаў іерэй Сяргій Плотніцкі, па-стырская служэньне якога пачыналася ў Лунінеці і працягваецца ў Пінску. Імя Якуба Коласа згуртоўвае палескае кола аднадумцаў...

Таццяна ВАСІЛЬЕВА
Фота даслана аўтарам

Невычэрпная крыніца ідэй

Падведзены вынікі Рэспубліканскага конкурсу «Кніга мне — кніга ўва мне», праведзенага Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Сінадальным аддзелам Беларускай Праваслаўнай Царквы. Мэтай конкурсу стала замацаванне ў беларускім грамадстве духоўна-маральных каштоўнасцей, што перадаюцца з пакалення ў пакаленне.

Уладальніца гран-пры Тамара Краснова-Гусачэнка (справа) з арганізатарамі конкурсу.

Конкурс праводзіўся па трох намінацыях: «Малая проза» (казка, прытча, апавяданне, нарыс, эсэ), «Паэзія» (верш, байка, песня), «Драматургія» (сцэнарыі). Канкурсантам былі прапанаваны такія тэмы, як беражлівыя адносіны да сям'і, дома, традыцыі, рэліквіі, любоў да Радзімы, міралюбнасць, талерантнасць, працавітасць, пачуццё адказнасці.

Прымаліся творы, разлічаныя на дзіцяча-юнацкі ўзрост ад 2 да 17 гадоў па чатырох узроставых катэгорыях: дашкольны ўзрост, пачатковая школа, сярэдняя школа, старэйшая школа.

За час правядзення конкурсу — з 17 красавіка да 17 верасня — яго ўдзельнікамі сталі больш за 700 аматараў літаратурнай творчасці розных узростаў, прафесійных творцаў і пачаткоўцаў.

Знаёмячыся з творами канкурсантаў, пераконваешся ва ўплыўнасці мастацкага слова. Як праз яго — прыветнае, разузнае, спагадлівае — перадаюцца самыя глыбокія і вялікія пачуцці, выплскаюцца самыя гарачыя і моцныя эмоцыі. Ад усяго прачытанага — соцень старонкаў друкаванага тэксту — узнікае адчуванне літаратурнага шматгалосся, звязанага з душэўным клопам аўтараў аб выхаванні юных беларусаў сапраўдымі грамадзянамі сваёй краіны, людзьмі годнымі і сумленнымі.

Звяртае на сябе ўвагу маштаб конкурсу, які ахоплівае тых, хто толькі далучаецца да чытання, і тых, у каго ўжо сфарміраваны пэўны літаратурны густы. Праз даслаўны на конкурс творы бачна, як літаратура ўплывае на станаўленне асобы.

Для самых малодшых пісьменнікаў выкарыстоўваюць асаблівы стыль. Звычайна гэта кароткія фразы, двух- або чатырохрадкоўі. Аднак напісанне, на першы погляд, нескладаных твораў патрабуе ад аўтара вялікага ўмення валодаць словам. Літаратурная мова — вобразная, з мяккім лірызмам найлепш успрымаецца дзецьмі. Нездарма пачуццё ў дзіцячым вершы застаюцца ў памяці на ўсё жыццё.

Гран-пры ў намінацыі «Дзіцячая літаратура» атрымала выдатна пісьменніца і вопытны педагог з Віцебска Тамара Краснова-Гусачэнка. Як не запомніць яе кранальныя радкі:

*Край ты мой, родной, любімы!
В міре нет роднее!
Красоту твою храним мы,
Любим всё сильнее.*

Або вось такія мілыя радкі Лізаветы Вычкавай, якая заняла 3-е месца ў намінацыі «Дзіцячая літаратура»:

*Зяе сонейка ў блакіце,
Лашчыць промяні зямлю.
Як прыгожа! Паллядзіце!
Лету песеньку пяю.*

Год ад году расце і пашыраецца кола інтэрасаў малодшых школьнікаў, развіваецца дынаміка ўдасканалвання чытацкай пісьменнасці. Літаратурныя творы для гэтага ўзросту насычаны новай і больш складанай інфармацыяй. Гэта пацвярджаюць сваімі казкамі пра жывёл і іх паводзіны, апаведанні пра школьнае

жыццё і многія ўдзельнікі конкурсу. У параўнанні з паярэдняй узроставай катэгорыяй — дашкольнай — тут прэзэнтэнтаў на перамогу значна больш. Конкурс высвечвае рэаліі кніжнага рынку: педагогі дашкольных устаноў скардзяцца на недахоп літаратуры для маленькіх чытачоў.

Не менш цікава і тое, як для сваіх ровеснікаў піша вучаніца 4 класа сярэдняй школы № 3 г. Шчучына Надзея Багдзель. Свой апавед дзяўчынка назвала «Новае жыццё» і па-філасофску мудра разважала: «Ля ракі расла старая вярба. Амаль каля самага дрэва аднекуль з-пад зямлі выцякала крынічка. Яна была як люстраное акеца ў зялёнай траве. Зося спрабавала крынічнай вады. Па смаку яна нагадала ёй свежыя ярызавыя сок. Зося падумала, што ствол дрэва быў пашкоджаны маланкай. Але дзядуля расказаў, што падчас вайны ў вярбу трапіў асколак нямецкага снарада. Дрэва адразу ж засохла. Усе вырашылі, што яно загінула. Але вясной наступнага года, калі прырода ажыла, людзі заўважылі пობач з дрэвам крынічку. А праз некаторы час на вярбе выраслі маладзенькія лісточкі. Вось як дрэва дало жыццё вадзе, а вада, у падзяку за гэта, дала новае жыццё дрэву».

Пра спецыфіку дзіцячай літаратуры можна гаварыць на той падставе, што яна мае справу з фарміраваннем сьвядомасці, і творы, адрасаваныя вучням сярэдняй школы, гэта таксама яшчэ адзін узровень пісьменніцкага майстэрства. У гэтым узросце падлеткі лічаць, што яны ўжо не дзеці, у іх узнікае «адчуванне даросласці». Таму і дыялог «пісьменнік — чытач» тут больш сур'ёзны, разважлівы.

Вось які літаратурны прыём скарыстаала адна з намінантак конкурсу пісьменніца з Брэстчыны Настасся Нарэйка. Галоўнай гераіняй свайго твора «Бачыць Бога...» яна зрабіла невідучую дзяўчынку. Ды і жыве Верачка разам з бабуляй на хутары, аддзеленым ад людзей непрапазным балогам, таму і «ўвесь свет Божы быў у іх хаціцы. Аднойчы вечарам, калі завярнулася завывала зусім па-разбойнічку, на хутары з'явіўся гошць. Чалавек на парозе нагадваў белы цень... Гося адразу ж распранулі, пасадзілі ля гарачай печкі, налілі ў кубак чаю. Мужчына спрыша маўчаў, сурова зводзячы бровы, а потым, калі сагрэўся і перасталі дробна ляскацца зубы, выціснуў усмешку: — Дзякую!

— І як вы жывяце ў гэтым балозе? — злосна запытаў гошць. — Ды яшчэ з дзіцем?

Бабуля хацела было запярэчыць, але тут ад акна пачуўся роўны голас Верачкі: — Гэта наш дом».

Пісьменніца вуснамі сляпой дзяўчыніцы гаворыць пра самае галоўнае для чалавека — яго дом, і незалежна ад таго, дзе ён знаходзіцца, у ім — цэлы Сусвет, які дзаваліе нават невідучай бачыць Бога.

Яшчэ адзін прыклад таго, як мастацкія вобразы дапамагаюць зразумець многія жыццёвыя паняцці. Піліп Пашкоўскі — студэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Заняць 2-е месца ў конкурсе яму дапамагла... Філіжанка. Гэта яна, прыгожая, вабіла погляды ўсяго посуду. Ёй зайдзросцілі. А сама Філіжанка сумавала, бо гаспадары ёй не карысталіся, бераглі. Яна бачыла, як запатрабаваны Кубак, хоць нічога асаблівага ў ім не было. З часам прыгожуня пастарэла, гаспадыня нават зламала яе ручку. У гэты цяжкі час Кубак суняшаў Філіжанку, і яна заўважыла, што ён таксама прыгожы і добры. Гэта дапамагло ёй стаць шчаслівай.

Такая простая формула шчасця — дарыць сваё цяпло іншым!

Найбольшую актыўнасць удзельнікі Рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Кніга мне — кніга ўва мне» праявілі ў старэйшай узроставай катэгорыі. Літаратура для юнацтва — гэта шчырая і адкрытая размова на самыя розныя тэмы з чытачом, які стаіць на парозе самастойнага жыцця. Менавіта кнігі, чытанне дапамагаюць маладому чалавеку сацыялізавацца, развівацца духоўна, атрымліваць эстэтычную і эмацыянальную асалоду.

Повязь з мінулым, пераёмнасць пакаленняў, сямейныя традыцыі і рэліквіі — многія аўтары звяртаюцца менавіта да гісторыі свайго роду, каб праз перажытае ўскальхнуць сэрцы чытачоў, прымуціць думаць, узаважваць, рабіць высновы для сябе.

Напрыклад, адна з пераможцаў конкурсу пісьменніца Наталля Валчок сваім твора «Мацней за агонь» адказвае на пытанне: «Хто ён, герой нашага часу?» Падлетак выраставаў дзяўчынку з ахопленай пільмам хаты. «Ён стаў ішчы, ваддаль, як быў, у мокрым аддзенні, і глыбокімі цяжкімі ўдыхамі ўбіраў у сябе паветра.

— Дзякуй табе! — жанчына падбегла да яго, моцна абняла і заплакала.

— Малайчына! Не збаяўся, — прамовіў суд.

— Гарачае сэрца героя мацнейшае за агонь! — з павагай сказаў камандзір».

З захваленнем распавядае пра залатыя купалы сваёй Радзімы вучаніца сярэдняй школы № 3 г. Бярозы Паліна

Серада. Да ўсяго яна знаёміць са сваім бацькам — Аляксандрам Андрэвічам, будаўніком па прафесіі. «Многія жылыя дамы нашага раёна, крамы, прадпрыемствы, — піша Паліна, — пабудаваны з яго ўдзелам. Але асаблівы гонар бацькі — гэта храмы. Помнік у старажытным парку горада Бярозы, прысвечаны воінам-інтэрнацыяналістам, Петрапаўлаўскі храм і ўзнесены ўвышыню храм Архангела Міхаіла помняць умелыя працавітыя рукі бацькі. Самым значным момантам у будаўніцтве цэркваў бацька лічыць узвядзенне залатых купалоў, якія зіхацяць на сонцы. Калі ён гаворыць пра іх, яго вочы быццам напаяюцца святлом». Дзяўчына вучыцца ў бацькі працаваць на карысць людзям, вельмі паважае яго.

Конкурс «Кніга мне — кніга ўва мне» даваў магчымасць аўтарам праявіць сваю творчую індывідуальнасць у прозе, паэзіі, драматургіі. Проза аказалася самай прывабнай, следам — ажывіліся паэты. Падыгнуліся і драматургі. Але ўсё ж такі гэты жанр апошнім часам знаходзіць не так многа прыхільнікаў. Хаця школьнаму тэатру п'есы вельмі патрэбны. Тэатральныя пастаноўкі даюць дзецям магчымасць развівацца ў творчай сферы.

Найбольшую актыўнасць удзельнікі Рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Кніга мне — кніга ўва мне» праявілі ў старэйшай узроставай катэгорыі. Літаратура для юнацтва — гэта ічыра і адкрытая размова на самыя розныя тэмы з чытачом, які стаіць на парозе самастойнага жыцця. Менавіта кнігі, чытанне дапамагаюць маладому чалавеку сацыялізавацца, развівацца духоўна, атрымліваць эстэтычную і эмацыянальную асалоду.

І яшчэ адна надзвычай паказальная гісторыя, якая цалкам адпавядае назве конкурсу. Дзмітрый Парневіч, навучнец Пастаўскага дзяржаўнага каледжа пастараўся з дапамогай кніжных герояў растлумачыць, што азначае паняцце «Кніга мне — кніга ўва мне»:

«Чараўнік-бібліятэкар усміхнуўся і сказаў: «Кніга, Аліса, гэта не толькі тое, што ты трымаеш у руках. Кніга — гэта ты сама. У тваёй галаве захоўваецца мноства ідэй, фантазій і ведаў. Кніга табе — гэта кніга ў табе?»

Аліса зразумела, што кнігі не толькі адкрываюць свет перад ёй, але і мяняюць яе жыццё. Яна, узрушаная прачытанымі кнігамі, стала пісаць уласныя гісторыі. Яна зразумела, што ўнутры яе жыве невычэрпная крыніца ідэй і фантазій — як бясконца бібліятэка, якая заўсёды з ёю. Так Аліса стала не толькі чытачом, але і аўтарам. Усе яе гісторыі пачалі натхняць іншых дзяцей, якія таксама зразумелі, што кніга — гэта не проста папера і словы, а свет, які поўніць кожнага з нас».

Выключна ўсе ўдзельнікі конкурсу — вялікія аматары кнігі, якія падарылі магчымасць знаёмства ў тым ліку і са сваімі творами. І свет стаў прыгажэйшы! Таму што кожны стараўся падзяліцца самым лепшым, што асвятляе душы іншых людзей, робіць іх шчырымі і сардэчнымі.

Як абцяваюць арганізатары конкурсу, з асобных работ будзе складзена хрэстаматэя для чытання ў школе. Вось так добрыя слова адзавецца!..

Алена СТЭЛЬМАХ

Ненадзейны прытулак — ілюзіі

Прыгожая дзяўчына і яе абраннік... Хто можа перашкодзіць іх шчасцю, што вось-вось наблізіцца? Магчыма, верная паклонніца харызматычнага маладога чалавека паспрабуе дамагчыся ўзаемнасці? Альбо няшчасны сапернік уб'е сабе ў галаву, што здольны паўпываць на пачуцці каханай? А можа, іх бацькі супраць? Ці грамадства не ўхваляе іх саюз? І цалкам верагодна, што сам час гатовы разбурыць, здавалася, моцную сувязь, растаптаць шчырыя пачуцці? Колькі сказана на гэты конт, што нават нязбытых выразаў не падбярэш, незацяганага сюжэтаў не параш...

Хоць некаторыя адносна новыя, здаецца, у сілах прыцягнуць часам зусім нечаканую увагу чытача, слухача, глядача... Возьмем адзін з самых масавых жанраў мастацтва — кіно. Напрыклад, нека ўпадабалі ва ўсім свеце стужку Дам'ена Шазэла «Ла-Ла Ленд» (2016); трагікамічны мюзікл аб кампрамісе ў жыцці артыста высока ацаніла, што самае галоўнае, шырокая публіка, хоць і крытыкі не абыйшлі яго ўвагай і дагтуль не скупіцца на пахвалу. Асаблівую ўвагу рэжысёры сёння вымушаны надаваць запамінальнасці сваіх стужак. Суб'ектыўна, але... Цікава на тэму вечнасці каханья — праз стасункі старажытных вампіраў — паразважаў Джым Джармуш у карціне «Выжывуць толькі каханкі» (2013), станючы эмоцыі выклікала ў глядачоў фэнтэзі Джорджа Мілера «Тры тысячы гадоў жаданняў» (2022). Што ўжо казаць пра эксперымент, які здзейсніў Лука Гуаданьіна ў роўдмуві «Цалкам і поўнаасцю» (2022): хто забудзе гісторыю каханья дваіх канібалаў?

Фота з сайта Вялікага тэатра Беларусі.

Ігар Колба.

знакамітых гісторый. Нічога кепскага. Толькі гучныя імёны класікаў, як правіла, засланяюць сучасных рэжысёраў, якія прыкладаюць шмат намаганняў для стварэння спектакляў. Да таго ж многа кінаў і нараканяў чуюць яны ў свой адрас: маўляў, не зразумелі тэкст ці сказалі ідэю першакрыніцы, пераказалі сюжэт альбо нічога ад яго не пакінулі... Рэжысёрам, з іншага боку, цяжка знайсці выйсце — дзе шукаць цікавыя сучасныя творы, аўтар якога захацеў бы ім падзяліцца, даручыць пастаноўшчыку?

Дык вось Ігар Колба стварыў свой спектакль, сюжэт якога няхай сабе не вылучаецца асаблівай навізнай, аднак нетыповы для беларускага балета. І спадабаецца ён глядачу ці не, той яго запомніць. Галоўнае асаблівасць «Ілюзіі каханья» ў канструяванні і адлюстраванні адметнага вобраза жанчыны, звароце да асаблівага тыпу людзей, якія бачаць тое, у што вераць, схільны падманваць сябе і ўвесць свет, давяраюцца эмоцыям і адчуванням. Ці рэальнае шчасце, ці магчыма ўзаемнае каханне? Не можа адказаць сабе геранія, шукае шляхі да рашэння задачы і стваральнік гісторый. Разам з глядачом.

Так, размова вядзецца пра стан душы дзяўчыны, дарэчы, артыстка балета, якая страціла каханага, калі іх адносіны яшчэ не прайшлі ніводнага выпрабавання. Трансфармацыя персанажа з'яўляецца асновай спектакля. Падзей па сюжэце не так і шмат. Хоць назірае публіка, між іншым, даволі стракатую карціну. То гэта шумны вакзал курортнага горада N., то пляж, напоўнены рознымі людзьмі, то нечаканае яркае кабарэ... Вандруўнікі, плянеры, афіцыянты — страхаты натоўп запаўняе першую частку спектакля, а ў другой радзее. Другі акт увогуле шмат у чым адрозніваецца ад першага — гэты празмерна відавочны пераход дэманструе змену душэўнага стану гераніі, яе стаўлення да сябе і іншых. Між тым амаль што губляюцца яркія прыкметы часу, што так кідаліся ў вочы раней. Тут «Ілюзіі каханья» набываюць максімальна інтымны тон, у цэнтры — глыбока асабістае, патамнае, жаданае... І тое, што прыносіць чалавеку найвялікшы боль.

Гісторыя пачынаецца у спякотную пару. Затым па-тыхае вясеньскай прахалодай. А пасля надыходзяць

зімнія халады... Аднак фінал прыхаваны на вясну. Куды мы без надзеі, без прадчування радасці, без спадзявання на лепшае? Ці гэта ўсё тая ж ілюзія? Аўтарскую задуму выдатна падмацоўвае музыка Дзмітрыя Шастаковіча, Фрэдэрыка Шапэна і Леаніда Шырына, сучаснага беларускага кампазітара, удзел якога быў неабходны для сувязі такіх розных твораў, для ўзнікнення дыялогу — на карысць «Ілюзіям каханья». Дарэчы, мелодыі сучасніка гучаць у фінале і знарок у запісе — быццам на плёнку запісаны найярэйшыя з пучуццяў жанчыны.

Нягледзячы на панаванне класічнай музыкі, балет атрымаўся даволі сучасны. Відаць, што харэаграфія была пад пільнай увагай стваральніка, яе імкнуліся зрабіць блізкай глядачу, легкаважнай, але і ўражальнай; крыху паэксперыментавалі з фарматам — па прычыне, якую складана зразумець, спатрэбіліся некаторыя выкрыкі, смех, нават пара рэплік (прынамсі, без апошняй ідэю спектакля было б цяжка перадаць); да таго ж некаторыя сцэны могуць здацца нясціплымі або нават непрыстойнымі. Ужо тут без спрэчак не абыйсцяся... Адметнай была і паслядоўнасць музыкі. Напрыклад, другое аддзяленне амаль поўнаасцю аддадзена Фрэдэрыку Шапэну, чые творы сольна і разам з Сімфанічным аркестрам выканалі на раялі лаўрэат міжнародных конкурсаў Таццяна Лях.

Фота БелТА.

Аднак магчыма і меней папулярнага віду мастацтва — тэатра — вельмі розніцца. І ўжо зусім асаблівае відовішча — балет, дзе ў арсенале рэжысёраў і артыстаў не так шмат інструментаў. У танцораў іх, у рэшце рэшт, толькі два — танец і пантэміа. Але, нягледзячы ні на пэўную абмежаванасць у сродках, ні на шмат у чым памылковае ўяўленне значнай часткі аматараў тэатра аб элітарнасці балета, ні на амаль абсалютную ўмоўнасць, гэтае мастацтва працягвае развівацца. І рухаюць яго найбольш смелыя.

Нядаўна ў мінскага глядача была магчыма паразважаць над тым, чым блядаць цікавы сучаснай публіцы, якія тэмы ўздымае, якімі сродкамі прываблівае. Між іншым, адзіная пастаянная пляцоўка ў Беларусі, якая запрашае да знаёмства з балетнымі пастаноўкамі, — Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета. «Ілюзіі каханья» — спектакль з такой назвай цяпер ёсць у яго рэпертуары. Створаны ён галоўным чынам намаганнямі Ігара Колба. Заслужаны артыст Расіі галоўны балетмайстар Вялікага, ён выступіў як аўтар лібрэта, харэаграфіі і балетмайстар-пастаноўшчык.

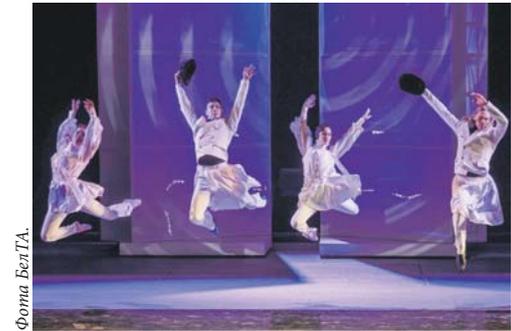
Як і большасць балетных пастановак, «Ілюзіі каханья» маюць нескладаны, няхітры сюжэт. Якім і падштурхнуў да роздумаў аб разнастайных гісторыях каханья ў тым жа кіно. Здаецца, перапрацоўка дала б неаблігі варыянт фільма. Але, што тычыцца балета, хочацца гаварыць пра тую ж запамінальнасць — бо спектакль аўтарскі. Апошнім часам у тэатрах Беларусі пануе тэндэнцыя, уласціва якой — пераэсэнсаванне класічных сюжэтаў, апрацоўка

Фота з сайта Вялікага тэатра Беларусі.

Фота БелТА.

Між тым у каманду, якая стварыла «Ілюзіі каханья», увайшлі таксама дырыжор-пастаноўшчык заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Мікалай Калядка і мастак-пастаноўшчык (праца над сцэнаграфіяй) Вольга Мельнік-Малахава. Яна ж выступіла мастаком па касцюмах — яе работы бачым у I акце; II акт упрыгожыла Людміла Тараканова. Працавалі над спектаклем мастак па кам'ютарнай графіцы Юлія Пінцак і мастак па святле Ігар Фамін.

Фота БелТА.

У прэм'ерных паказах 2 і 3 снежня Дзяўчыну сыгралі Вікторыя Тронкіна і Людміла Хітрова, а Каханага ўвасобіў Дзяснін Шпак. Галоўныя партыі ў балете таксама выканалі Таццяна Уласен, Антон Краўчанка, Марына Вежнавец, Юрый Кавалёў, Дзмітрый Уксунікаў, Анастасія Валашка, Уладзіслаў Каляда і іншыя артысты. Дарэчы, удзельнічаюць у пастаноўцы навучцы Беларускай дзяржаўнай харэаграфічнай гімназіі-каледжа.

Наступны паказ балета «Ілюзіі каханья» адбудзецца 16 снежня.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Чатыры спектаклі, пяць вечароў

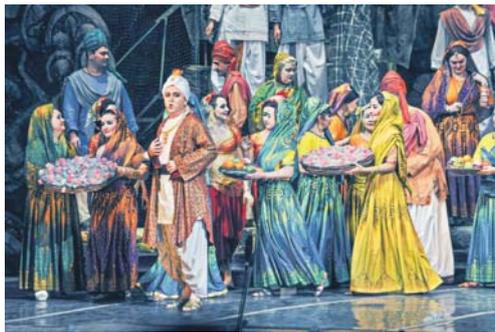
Мінскі міжнародны Калядны оперны форум пройдзе трынаццаты раз. І сёлета абяцае сюрпрыз — у выглядзе прэм'еры ад Вялікага тэатра Беларусі.

Пра прэм'еру оперы Пятра Чайкоўскага «Іаланта» кіраўніцтва тэатра заяўляла на пачатку сезона. «Іаланта» — таму што гэта святло, якое нам усім патрэбна», — сказала галоўны рэжысёр Ганна Маторная. І насамрэч гісторыя сляпой закаханай дзяўчыны, якая змагла аднойчы ўбачыць свет, вельмі аптымістычная. Опера дыхае надзеяй і жыццестваральнасцю — ужо нават паводле музыкі. Яна і раней была ў рэпертуары. Пастаноўка стане пятай за ўсю гісторыю Вялікага тэатра Беларусі. Але апошні раз да «Іаланты» звярталіся амаль 20 гадоў таму. Прыйшоў час павярнуцца да святла, тым больш што цяпер у тэатра ёсць тэхнічныя магчымасці зрабіць пастаноўку яркай і эфектнай. Акрамя Ганны Маторнай, якая яе ажыццяўляе, над увасабленнем «Іаланты» як мастак-пастаноўчык працуе Любоў Сідзельніцава, а музычную частку забяспечвае новы галоўны дырыжор тэатра Арцём Макараў — менавіта ён і будзе за дырыжорскім пультам у дзень прэм'еры. Напярэдадні светлых свят, ад якіх усе чакаюць цеплыні, з'яўленне «Іаланты» ў рэпертуары тэатра выглядае сімвалічна.

З прэм'ер мінулага сезона ў праграму форуму Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра Беларусі ўключыў камічную оперу Джаакіна Расіні «Севільскі цырульнік», якую паставіў у Мінску італьянскі рэжысёр Альда Тарабела. Гэта опера, успрыманне якой шмат у чым вызначае выкананне. Партыю кемлівага цырульніка Фігара выканае Аляксей Макшанцаў, Разіну ўвасабіць Настасся Міхнавец, Бартала — Дзмітрый Капілаў. А вось партыю графа Альмавівы выканае Валерыя Макараў, саліст Камернай сцэны імя Барыса Пракоўскага маскоўскага Вялікага тэатра. Дона Базіліа гэтым разам будзе спяваць запрошаны саліст Вялікага тэатра Расіі Гадэрдзі Джанелідзе. За дырыжорскім пультам — Уладзімір Авадок.

На два нашы спектаклі сёлета прыходзіцца дзве пастаноўкі расейцаў. Адметна, што ў межах Каляднага форуму ёсць магчымасць паслухаць оперы, якіх няма ў рэпертуары беларускага тэатра.

12 снежня Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр Узбекістана імя Алішэра Наваі прадставіць эмацыянальную оперу Жоржа Бізе «Шукальнікі жэмчугу». Малады Бізе ў Парыжы ў XIX стагоддзі стварыў оперу з усходнім каларытам. Гэта гісторыя саперніцтва двух сяброў, лаўцоў жэмчугу Зургі і Надзіра, закаханых у цудоўную Лэйлу. Ёй трэба зрабіць вельмі няпростае выбар паміж абавязкам і пачуццём. Вядома, тэатру з сонечнага Ташкента вельмі пасуе такі сюжэт. Ну і музыка Бізе цікава сама па сабе, тым больш што мы ведаем гэтага

«Шукальнікі жэмчугу».

кампазітара ў асноўным дзякуючы любімай многім оперы «Кармэн», але ж яна не адна. Дырыжыраваць будзе заслужаны дзеяч мастацтваў Узбекістана Фазлідзін Якубжану.

Яшчэ адна сустрэча адбудзецца 14 снежня: Самарскі акадэмічны тэатр оперы і балета імя Дзмітрыя Шастаківіча прадставіць оперу Сяргея Пракоф'ева «Любоў да трох апельсінаў».

Рэжысёр Усевалд Меерхольд на пачатку XX стагоддзя ў часопісе аб тэатры надрукаваў п'есу «Любоў да трох апельсінаў», якая была заснавана на камічнай казцы італьянскага драматурга Карла Гоцы. Меерхольд даў прачытаць п'есу Пракоф'еву з разлікам, што той напиша оперу. Ён і напісаў, толькі паводле ўласнага лібрэта. Адбылося гэта ўжо ў Амерыцы, па заказе опернага тэатра Чыкага. Опера была скончана ў кастрычніку 1919 года, а пастаноўку ажыццявілі ў снежні 1921-га. У 1926 годзе адбылася першая пастаноўка оперы «Любоў да трох апельсінаў» на рускай мове ў Ленінградскім тэатры оперы і балета. Спектакль ставілі Сяргей Радлаў і Мікалай Форэгер, які пасля стаў галоўным рэжысёрам і мастацкім кіраўніком Куйбышскага опернага тэатра. У Куйбышаве, цяпер Самары, пастаноўка Наталлі Дычэнка першая — яе і вязуць у Мінск. Але спектакль звярнуў на сябе ўвагу прафесіяналаў: увайшоў у лонг-ліст расійскай нацыянальнай прэміі «Залатая маска — 2021». Выканаўца партыі Труфальдзіна Анатоль Неўдах атрымаў расійскую нацыянальную прэмію «Анегін». Ды ці пачуем мы яго ў Мінску? Дакладна вядома, што за дырыжорскім пультам гэтым вечарам будзе мастак кіраўнік і галоўны дырыжор Самарскага акадэмічнага тэатра оперы і балета Яўген Халоў.

І вось так паступова адданыя оперныя прыхільнікі дачакаюцца фіналу. А гэта звычайна таксама букет сюрпрызаў. Таму што гала-канцэрт зорак опернай сцэны абяцае шмат сустрэч і адкрыццяў. 15 снежня

ў закрыцці Мінскага міжнароднага Каляднага опернага форуму возьмуць удзел госці і беларускія салісты оперы.

У госці чакаем нашага земляка Уладзіслава Сулімскага, які з'яўляецца салістам Марыінскага тэатра. Паслухаем спевы народнага артыста Узбекістана Раміза Усманава, дырэктар Вялікага тэатра оперы і балета імя Алішэра Наваі. Выступіць Сяргій Бакбеук-Мелікян з Арменіі, запрошаны саліст Вялікага тэатра Расіі Годэрдзі Джанелідзе з Грузіі, салістка Вялікага тэатра Расіі, заслужаная артыстка Расіі Агунда Кулаева, саліст Маскоўскага тэатра «Новая опера» імя Яўгена Колабава, заслужаны артыст Рэспублікі Паўночная Асеція-Аланія Аляксей Татарынцаў, салістка Маскоўскага музычнага тэатра «Гелікон-опера» Аляксандра Сакалова. І нашы оперныя зоркі сябе пакажуць: народныя артысты Беларусі Настасся Масквіна, Уладзімір Громаў і Станіслаў Трыфанаў, лаўрэат міжнародных конкурсаў Настасся Малевіч, уладальнік Медала Францыска Скарыны Дзмітрый Шабеца. Некаторым, напэўна, будзе прыемна пазнаёміцца з маладымі салістамі беларускай оперы Дар'яй Гаражанка, Настассяй Міхнавец і Аляксеем Макшанцавым. За дырыжорскім пультам гэтым вечарам будзе галоўны дырыжор беларускай оперы, народны артыст Башкартастана Арцём Макараў.

«Любоў да трох апельсінаў».

Каб здарыліся гэтыя сустрэчы, трэба як мага хутчэй паклапаціцца пра квітку на гэтыя пяць вечароў: на Калядныя цуды ў оперы запыт звычайна высокі.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота дасланы аўтарам

Гартаючы каляндар

Па-свойму непаўторна

У гісторыі тэатральна-дэкарацыйнага мастацтва Беларусі вылучаецца творчасць Яўгена Нікалаева (1913—1978), які шмат увагі ўдзяляў развіццю сцэнаграфіі, стварэнню вобразнай сістэмы спектакляў. У снежні спаўняецца 110 гадоў з дня нараджэння народнага мастака Беларусі.

Нарадзіўся ён у Мінску. Адукацыю атрымаў у Віцебскім мастацкім тэхнікуме (1933). Сярод яго настаўнікаў былі І. Ахрэмчык, У. Хрусталёў, М. Эндэ. З 1933 да 1978 г. працаваў у Беларускай тэатры імя Я. Коласа, з 1944-га — яго галоўным мастаком. У 1953 годзе стаў членам Беларускага саюза мастакоў.

Творчасці Яўгена Нікалаева характэрны вобразнасць мастацкага мыслення, арыгінальнасць формы, драматызм, рэжысёрскае бачанне сцэнічнай пляцоўкі, адлюстраванне нацыянальнай спецыфікі, пачуццё сучаснасці. Ён афармляў спектаклі па творах беларускай, рускай і замежнай драматургіі (больш за 200). Сярод іх — «Пінская шляхта» В. Дуліна-Марцінкевіча, «Хадзіна дзядзькі Тома» паводле Г. Бічэр-Стоу і «Вочная стаўка» Л. Шэйніна, «Мінулася

Яўген Нікалаев.

кату масленіца» і «Лес» А. Астроўскага, «Атэстат сталасці» У. Фадора, «Рэвізор» М. Гогаля і іншыя.

Канец 1930-х — пачатак 1940-х гг. быў перыядам творчых дасягненняў. Этапнай

работай мастака сталі дэкарацыі да спектакля «Пагібель воўка» Э. Самуйлёнка, дзе ён прадэманстравваў жыццё і працу калгаснікаў, мужнасць і сумленнасць простых людзей. Пра поспехі Яўгена Нікалаева сведчаць дэкарацыі да спектакляў «Павел Грэкаў» Б. Войцехава і Л. Ленча, «Нашы дні» С. Герасімава (1940), «Хлопец з нашага горада» К. Сіманава.

У гады Вялікай Айчыннай вайны ва Уральску (Казахстан), затым у Архава-Зуева (Расія) разам з калектывам тэатра ўвасабляў творы на тэму гераізму савецкіх людзей. Сярод іх — «Партызаны ў стэпах Украіны» А. Карнейчука і «Рускія людзі» К. Сіманава, «Той, каго шукалі» А. Раскіна і М. Слабодскага, «Плошча кветак» В. Ільенкава.

Плённа працаваў і ў пасляваенныя гады, ствараючы дэкарацыі да пастаноўак па творах рускай дэрэвалюцыйнай і савецкай драматургіі. Сярод іх — «Калінавы гай» А. Карнейчука, «Тры сястры» А. Чэхава, «Васа Жалызнова» М. Горкага і інш. У дэкарацыях да спектакляў «Пяноць жаваранкі» К. Крапівы, «Алазанская даліна» К. Губарэвіча і І. Дорскага, «Простая дзяўчына» К. Губарэвіча мастак паказаў прыжосць вёскі.

Праўдай жыцця вызначаецца сцэнаграфія «Раскіданага гнязда» Я. Купалы, «Наваліца будзе» паводле трылогіі Я. Коласа «На ростанях», «Лявоніха» П. Данілава.

Ярка выўленчыя прыёмы выкарыстаны ў спектаклях «Крэпасць над Бугам» С. Смірнова, «Крыніцы» і «Сэрца на далоні» паводле І. Шамякіна, «Вайна пад стрэхамі» паводле А. Адамовіча, «Шостага ліпеня» М. Шатрова, «Трэцяя, патэтычная» М. Пагодзіна. Глыбокім разумным сутнасці твораў, выразнасцю кампазіцыйнага вырашэння вылучаюцца дэкарацыі пастаноўак «Улада цемры» Л. Талстога, «Трыбунал» А. Макаёнка, «Амністыя» М. Матукоўскага, «Не трывожся, мама!» паводле Н. Думбадзе, «Сталывары» Г. Бокарава, «Лёнушка» Л. Лявонава і «Энергічныя людзі» В. Шукшына, «Укралі кодэкс» А. Петрашкевіча і «Апошняя інстанцыя» М. Матукоўскага.

З іншых работ вядомасць атрымалі спектаклі «У добры час!» В. Розава, «На крутым павароце» К. Губарэвіча, «Жывы труп» Л. Талстога і «Гаспадар» І. Собалева, «Бацькаўшчына» К. Чорнага, «Зыкавы» М. Горкага, «Прыніжаныя і зняважаныя» Ф. Дастаеўскага.

Кацярына ВАРАНЬКО

Ведай, брат малады... Леў і Максім Багдановічы

14 лістапада (па старым стылі) 1893 года ў сям'і памочніка бухгалтара Гродзенскага аддзялення Сялянскага пазямельнага банка Адама Багдановіча і яго законнай жонкі Марыі нарадзіўся сын Леў. Малодшы брат геніяльнага паэта, ён і сам быў надзелены талентам, які палягаў, праўда, у зусім іншай плоскасці. Звернемся да біяграфіі братаў Багдановічаў, паспрабуем паглядзець, як складваліся іх жыццёвыя шляхі, ці былі ў іх кропкі перасячэнняў, ці, наадварот, яны жылі ў паралельных сусветках і траекторыі іх жыццяў ніколі не перасякаліся.

Першае сімвалічнае супадзенне — гэта месяц нараджэння, бо цяпер дзень нараджэння паэта мы святкуем 9 снежня, але па новым стылі, што адпавядае 27 лістапада па ст.ст., Леў нарадзіўся 14 лістапада. Шчаслівая для сям'і падзея адбылася ўжо не ў Мінску, а ў Гродне, куды Багдановічы пераехалі летам 1892 года. Згодна з выпіскай з метрычнай кнігі Сафійскага сабора, якая сёння захоўваецца ў ДOME-музеі М. Багдановіча ў Гродне, хроснымі бацькамі Льва сталі старшы ўрач 103 Петразаводскага палка, надворны саветнік Давід Глінскі і жонка капітана Гродзенскага крапаснога батальёна Марыя Іванова. Хрысціў настаўнік Закона Божага Гродзенскай мужчынскай гімназіі, святар Мікалай Дзікоўскі. Усе — людзі не выпадковыя, гэта кола блізкіх сяброў сям'і Багдановічаў, пра іх не раз згадваў А. Багдановіч у лістах да жонкі, калі яна разам з сынамі адпачывала ў вёсцы Вязе пад Асіповічамі ў 1894 годзе.

Марыя Ягораўна Багдановіч з пляменнікамі. Ніжні Ноўгарад, пасля 1896 г.

Марыя Багдановіч таксама пісала мужу з вёскі даволі часта, у яе лістах мы знаходзім звесткі пра Максіма і Льва. Яны яшчэ зусім малыя, але розніца ў характарах ужо праяўляецца. У лісце ад 13 мая 1894 года яна паведамляла: «Максім <...> усё такая ж мямля разлезлая, ледзь-небудзь усё хныкае. З ім таму ніхто і гуляць не жадае. А Леўка буян, крыў божа; Валодзя ад яго ўвесь час плача; той яго і не чапае, слабенчыкі такі, ледзь стаіць на нагах, а Лева падыдзе, зараз яму ўлепіць, куды патрапіла, а калі той зваліцца, падаме яго пад сябе і пачне душыць. Мы ўжо смяяліся, зусім як мядзведзь». Максім — спакойны і сарамлівы хлопчык, Леўушка Марыя называла буянам, пісала, што ён, глядзячы на старэйшых братаў, навучыўся лазіць па агароджах, з-за гэтага хутка рвецца вопратка і знасціўся абутак, што яна

Максім Багдановіч. Яраслаўль, 1911 г.

баіцца яго пакідаць нават на хвіліну, бо «шкоду зробіць ці зваліцца з агароджы».

Яднальным момантам стала хвароба маці, хуткашчэныя сухоты, якія выявіліся праз год. Летам 1896 года Марыльку адвезлі ў вёску пад Гродна, каб яна лячылася і адпачывала, клопаты па доглядзе дзяцей узяў на сябе Адам Багдановіч. Ён згадваў выпадак, калі прыехаў ад жонкі дадому. Убачыўшы, што матулі з ім няма, плакалі і Леў, і Максім. У дапамогу Адам Ягоравіч запрасіў сваю малодшую сястру Магдаліну, бо трэба было глядзець і за маленькай Ніначкай, якая з'явілася на свет у маі таго ж года. У адным з лістоў Марылька пісала мужу: «Ну, будзь здаровы, маё сонейка яснае. Клянйся Магдаліне і Ніну цалуй. Хлапчукоў бо не пацалуеш, хоць бы і прасіла». Словы Марыі — сведкі яе бязмежнай любові да сыноў, і зразумела, што пасля яе смерці ім было вельмі цяжка.

Далейшае жыццё сям'і праходзіла ўдалечыні ад радзімы, у Ніжнім Ноўгарадзе і Яраслаўлі. Ва ўспамінах Адама Багдановіча пра Максіма знаходзім радкі, якія тычыліся малодшага сына Льва. Уважлівы бацька, канешне, бачыў розніцу паміж сынамі, якія жылі ў адным пакоі, але кропак судакранання амаль не было — «адзін паэт, другі матэматык». У сувязі з гэтым і спрэчак паміж імі не было, як і сардэчных разоў. У гімназію паступілі з розніцай у два гады, але Максім у чацвёртым класе застаўся на другі год, таму выпускаліся з розніцай у год, старэйшы брат — у 1911-м, малодшы — у 1912-м. «Прыкладныя паводзіны» запісана ў атэстатах абодвух, але дакументы, якія захаваліся ў ніжагародскім і яраслаўскім архівах, сведчаць аб іншым. У справе Льва Багдановіча ёсць такія запісы: «мешал займацца», «шалілі в наале уроку немецкаго языка», «вел себя очень беспокоило на уроке немецкого языка». Чамусьці хлопцы не любілі нямецкую мову, бо і ў Максіма сярод заўваж «на ўроку нямецкай мовы займаўся алгебрай». А вось па балах розніца заўважная: сярэдні бал Льва Багдановіча ў атэстате сталася — 4,58, значна вышэйшы, чым у яго старэйшага брата (3,66).

Пры перавозе па службе А. Багдановіча ў Яраслаўль яго сыноў не ўзялі ў гімназію. Папярэдняя дамова пра гэта была, але дырэктар М. Вярцін атрымаў водгук ад ніжагародскіх калег і адмовіўся, знайшоўшы выдуманую прычыну — перапоўненасць класаў. Спатрэбіўся час і дапамога ўплывовых асоб, сяброў бацькі, каб у Яраслаўскай мужчынскай гімназіі з'явіліся новыя вучні. Адам Ягоравіч пісаў, што вельмі хутка адносіны да хлапчукоў з боку адміністрацыі

змяніліся, бо «малодшы сын Лева ўразіў усіх у мясцовым матэматычным гуртку сваім незвычайным матэматычным талентам, а неўзабаве і Максім стаў вядомым сваім паэтычным дарам».

Ёсць успаміны двух яраслаўскіх аднакласнікаў Максіма Багдановіча — Дзяйдора Дзявольскага і Ціхана Годнева, дзе кожны аддае належную ўвагу паэту, але згадвае і яго малодшага брата. Ва ўспамінах відаць розніцу ў характарах Багдановічаў, у ладзе жыцця, у наладжванні стасункаў з навакольным светам. Дзяйдор пісаў, што пісьмовы стол быў падзелены паміж братамі: «левы бок стала — Максіма, на ім назменены беларускі слоўнік Насовіча, правы — Лева. Лева з грыфельнай дошкай у руках рашае задачы (ён быў вельмі здольным матэматыкам)». Таксама сябра адзначаў, што паэт сярод незнаёмых людзей саромеўся, адчуваў сябе няёмка, сарамлівасць знікала, калі вакол былі блізкія. «Выгляд у Максіма быў сур'езны і засяроджаны. Калі пачынаў гаварыць, твар яго зацітаў усмешкай. Карактны і ветлівы, ён умеў іранізаваць, у сваёй (выдзелена намі. — І. М.) кампаніі жартаваў», — гэта падкрэсліваў Ціхан Годнеў. Пры гэтым вялікую частку

Леў Багдановіч. Яраслаўль, 1912 г.

ўспамінаў ён прысвяціў Льву Багдановічу. Вось як апісаў яго характар і талент: «Таварыскі, жывы, заўзяты вяселун, ён быў усеагульным любімчыкам. У яго былі выключныя здольнасці да матэматычных навук. Задачы, якія з вялікай цяжкасцю рашалі самыя лепшыя вучні, ён заўсёды рашаў жаргуючы».

Пасля заканчэння Яраслаўскай гімназіі аднакласнікі Максіма Ціхана Годнеў і Дзяйдор Дзявольскі паступілі вучыцца ў Імператарска Маскоўскі ўніверсітэт. У адрозненне ад сяброў ён марыў вучыцца ў Санкт-Пецярбургскім універсітэце, куды яго рэкамендавалі акадэміку А. А. Шахматаву. Як ведаем, марам М. Багдановіча не суджана было здзейсніцца, бо сухоты перашкаджалі гэтаму. Была і яшчэ адна важная прычына — геніяльны матэматык Леў Багдановіч праз год збіраўся на фізіка-матэматычны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта, як пісаў Адам Ягоравіч ва ўспамінах, «дваіх утрымоўваць у розных гарадах для мяне ў матэрыяльным плане было непасильна». Максім паступіў вучыцца ў Дзіямідаўскі юрыдычны ліцей у Яраслаўлі, а Леў адправіўся ў Маскву. А. Багдановіч піша пра навучанне старэйшага сына: «Ліцей ён наведваў даволі акуратна, залікі здаваў на «вельмі», але лекцыі слухаў нячаста». Бацька падкрэсліваў, што Максім уваходзіў у склад беларускага зямляцтва, дзе чыталіся рэфераты па розных

пытаннях беларусазнаўства, былі вечарыны з чытаннем беларускіх твораў і спевамі. У той самы час у лісце да Льва Багдановіча (ад 14 лютага 1913 года) чытаем: «Сынок! Мяне дзівіць твай водгук аб перакладзе Міцкевіча. Ты проста не ўмееш чытаць вершаў і не разумееш прыгавосці такога твора, як «Пан Тадэвуш». Ну, не бяда; усё прыйдзе ў свой час. Ты ж наогул развіваўся своеасабліва: аднабакова, а таму ў іншых адносінах марудна».

Першая сусветная вайна перакрэсліла мірныя планы мільёнаў людзей, змяніла яна і жыццё братаў Багдановічаў, але ў гэты страшны час кожны з іх дзейнічаў як сапраўдны патрыёт сваёй краіны. Максім паехаў у Мінск, прымаў актыўны ўдзел у рабоце Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны. Леў на хвалі патрыятычнага ўздыму вырашыў адправіцца на фронт. Абодва хварэлі на сухоты, з-за чаго перажываў бацька. У адным з лістоў да малодшага ёсць такія радкі: «Нюта (стрыечная сястра. — І. М.) паведамляе, што ты не наведваеш лекцыі, а ходзіш глядзець ваенныя экзэрцыцыі. Або паклічучы цябе, або не. Яшчэ вялікае пытанне — ці прыдатны ты да ваеннай службы: хворыя былі б толькі вялікім цяжарам». У лістах ён называў Льва сваім «лепшым сынам, адзінай апорай сям'і», чалавекам, які мог бы ўзяць на сябе клопаты пра меншых зводных братаў, у адрозненне ад старэйшага «ненадзейнага» Максіма.

У лютым 1917 года хворы на сухоты Максім Багдановіч выехаў з Мінска на лячэнне ў Крым. Прыкладна ў гэты час у камандзіроўку ў Сімферопаль выправіўся Адам Багдановіч, бацька марыў аб сустрэчы з сынамі, але старэйшага ён ужо не ўбачыў. З болей ён пісаў малодшаму Льву ў дзеючую армію: «Мой мілы сынок. Нас спасціг новы ўдар: Максім памёр у ноч на 14 мая ў Ялце. Крывацёк з горла. Ён нічога мне не пісаў пра сваё здароўе: аказалася, што ў апошні час ён пачуваўся дрэнна: кроў 3 разы пачынала ісці. Памёр зусім самотна і пахавалі яго без мяне. Усё гора ды гора. Зараз ты здзін застаўся ў маці». Пра апошнія месяцы жыцця Максіма Багдановіча мы ведаем са слоў уладальніцы кватэры, якую ён здамаў, запісаныя бацькам. На месцы пахавання паэта быў пастаўлены драўляны крыж, у 1920-я гг. заменены на просты абеліск, у 2003 годзе на магіле паставілі прыгожы помнік, беларусы Крыма далгядуюць магілу, прыносяць кветкі, прыходзяць у дзень нараджэння і ў дзень паміці.

Дата смерці і месца пахавання малодшага брата паэта невядомыя. Картка ўліку страт у Першай сусветнай вайне (афіцэраў і салдат), якая захоўваецца ў Расійскім дзяржаўным ваенна-гістарычным архіве, паведамляе, што 9 ліпеня 1917 года прапаршчык 486-га Верхнемядзведзцаўскага палка Леў Багдановіч быў паранены каля вёскі Людвінаўка. Амаль год правёў у шпіталі, прычына — разрыўна куля. Пра бой, раненне і выратаванне ён падрабязна напісаў любімай даччыце Магдаліне, як праходзіў працэс лячэння — у лісце да бацькі. Гэтая куля, дакументы і рэчы Л. Багдановіча сёння захоўваюцца ў Беларускаму дзяржаўнаму архіве-музеі літаратуры і мастацтва, а прыгожы здымак у ваеннай форме — у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча. У апошнім лісце Льва да бацькі ад 21 чэрвеня 1918 года ёсць такія радкі: «Калі я дахаты прыеду, не ведаю, але ўжо пэўна не так доўга. Бывай». На жаль, Адам Багдановіч не ўбачыў малодшага сына, тамяніцца смерці яго застаецца нераздадана.

Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.
Фота з фонду ЛММБ

Кулікова слава нас яднала

Нямала было правіцеляў у Полацкім княстве. Шмат добрага яны зрабілі. Апошняга з іх можна напаткаць у выдатным помніку рускай літаратуры канца XIV стагоддзя «Задоншчына», у якім апавядаецца пра Кулікоўскую бітву: «О соловей, летняя птица, вот бы тебе, соловей, пеннем своим прославить великого князя Дмитрия Ивановича и брата его князя Владимира Андреевича, и из земли литовской двух братьев Ольгердовичей, Андрея и брата его Дмитрия, да Дмитрия Волынского! Те ведь — сыновья Литвы храбрые, кречеты в ратное время и полководцы прославленные, под звуки труб их пеленали, под шлѣмами лелеяли, — с конца копья они вскормлены, с острога меча вспоены в Литовской земле». Адзін з братоў Альгердавічаў — гэта Андрэй, які ўвайшоў у гісторыю як Андрэй Полацкі.

Крыжакоў граміў, з братам не справіўся

Ён быў першынцам вялікага князя літоўскага Альгерда і яго першай жонкі — віцебскай князеўны Марыі Яраслаўны. Рана далучыўся да вайскавай справы. Быў і сярод тых, з кім яго бацька дапамагаў Пскову ў барацьбе з крыжакамі. Уздзячынны пскавічы, якія засталіся без князя, прапанавалі Альгерду заняць княжацкі пасады. Аднак ён адмовіўся ад яго на карысць сына. Так Андрэй Альгердавіч каля сямнаццаці гадоў стаў пскоўскім князем.

Толькі яго цягнула да родных гоняў. Ды і праз тры гады ў Пскове пачаўся жудасны паморак. Пакінуўшы сваіх намеснікаў, падаўся на радзіму. Пасад заняў сын Гедыміна — Глеб-Нарымон. Але Андрэй заручыўся падтрымкай бацькі, і перадача ўлады прайшла спакойна. Аднак пскавічы палічылі, што ён не апраўдаў іх высокага даверу. Аднавілі колішні саюз з Ноўгарадам.

Альгерд абурыўся і папракнуў сваіх саюзнікаў за няўдзячнасць. Загадаў сыну канфіскаваць маёмасць пскоўскіх купцоў у Полацку і іншых гарадах Полацкага княства. На гэтым абстрактнае ўзаемаадносіны паміж нядаўнімі саюзнікамі не спынілася. З аднаго боку і з другога пачаліся набегі на суседнія тэрыторыі. Так працягвалася з году ў год.

Са смелага і мужага воіна Андрэй паступова ператварыўся ў мудрага стратэга. Яго сталі паважліва называць Андрэем Полацкім. Успомніўшы заклічы ворагаў не толькі Полацкай зямлі, але і ўсяго Вялікага Княства Літоўскага — крыжакоў, двойчы — у 1374 і 1375 гадах — хадзіў у Дынабург (цяперашні горад Даўтаўпілс у Латвіі).

Але хутка стала не да крыжакоў. Пасля смерці бацькі спадчынікам вялікакняжацкага пасады стаў не ён як старэйшы сын, а Ягайла, народжаны ад другой жонкі Андрэй Полацкі павёў барацьбу за вяртанне ўлады. Ды пацярпеў паражэнне і ўцеў у Пскоў. Пскавічы сапраўды зла не памяталі і зноў выбралі яго сваім князем.

Саюз, змацаваны крывёю

Толькі Полацк па-ранейшаму належаў яму — так каляпаціўся бацька. Ягайла забраць сабе горад не змог. Нічога не дало яму прызначэнне намеснікам брата Скіргайлы. Палачане прывязалі яго дама наперад да старой клячкі і праводзілі з галеканнем і свістам. Не справіліся з імі пакліканыя на падмогу лівонцы. Дзве атакі сумеснага войска, аблога, што працягвалася чатыры месяцы, былі безвыніковымі. Хоць пазней Скіргайла ўсё ж вярнуўся ў Полацк, але толькі як княжацкі намеснік.

Правячы ў Пскове, Андрэй Полацкі не пакідаў думкі аб вяртанні Полацка. Саюзніка ўбачыў у асобе вялікага князя маскоўскага Дзмітрыя Іванавіча. Калі Ягайла з Залатою Ардой вырашыў

выступіць супраць маскоўскага гасудара, Андрэй і прапанаваў Дзмітрыю Іванавічу свае паслугі.

Іх саюз быў замацаваны сумесна пралітай крывёй у бітве на рацэ Вожах. Аб'яднанае маскоўскае войска было амаль гэтакае ж, як і татарскае — па некалькі тысяч чалавек. Дзмітрый Данскі смела пераправіўся з паўночнага берага Акі на паўднёвы. Сам размясціўся на ўзвышшы, з якога былі добра відаць татары.

Калі 11 жніўня 1378 года іх конніца пераправілася праз Аку і лавінай панеслася наперад, вялікі полк, які знаходзіўся ў цэнтры, не толькі вытрымаў націск, але і перайшоў у контратаку. У гэты ж момант уступілі ў бой і палкі правага і левага флангаў. Адным з іх камандаваў Андрэй Полацкі. Спалоханыя татары ў паніцы кінуліся ўцякаць. Аднак урагавалася нямногія.

Але не заставаўся сумнення, што Мамай пастараецца адпомсціць за такую ганьбу. Да новай бітвы з татарамі рыхтаваўся і Дзмітрый Іванавіч. Ён заручыўся падтрымкай рускіх князёў, у якіх не сумняваўся. Перагаварыў накіонт далейшых сумесных дзеянняў і з Андрэем Полацкім.

З берага на бераг

Абодва бакі да будучай бітвы рыхтаваліся вельмі старанна. Толькі 26 жніўня 1380 года маскоўскі князь пачаў перапраўляць войска праз раку Аку каля вусця Лапасні. Каб рухацца да Дона, дзе і збіраўся сутыкнуцца з ардынцамі. 4 верасня ва ўрочышчы Беразуй да яго далучыўся са сваімі атрадамі з пскавічан Андрэй Полацкі. Па некаторых звестках, у іх былі і палачане. Праз некалькі дзён усе сабраліся каля Дона.

Дзмітрый Іванавіч прапанаваў кожнаму з князёў выказацца, дзе лепш пачынаць бітву. Андрэй Альгердавіч належаў да тых, хто разумёў выйгрышнасць сутычкі на другім баку Дона, на Куліковым полі. Варажача конніца на ім добра не разгорнецца. У асноўным падтрымалі яго прапанову.

Ноч з 7 на 8 верасня 1380 года выдавалася як на заказ. Нібы Усывышні пастараўся, каб дапамагчы ім. Месяца на небе не бачылася. Войска Мамаія знаходзіліся далекавата ад берага. Яно не магло заўважыць тых, хто ўзяўся перапраўляцца.

Коні, ступіўшы ў ваду, зафыркалі, але хутка асвоіліся. Паціху пачалі перастаўляць ногі. Адчуўшы, што дно пад нагамі знікае, грузна ляглі на ваду. Распусцілі хвасты і паплылі. Упэўнена паводзіў сябе і конь пад Андрэем Полацкім. Хутка апынуўся на супрацьлеглым беразе. Дзмітрый Іванавіч таксама пераправіўся крыху раней. З ім поруч знаходзіліся некалькі князёў. Сярод іх Андрэй Альгердавіч убачыў і свайго брата Дзмітрыя, які таксама ўдзельнічаў у паходзе.

Сонца тым часам паспела ўзыйсці, хоць яго дыск яшчэ напалову быў схаваны. Аднак татары ўжо заўважылі іх. У лагерь Мамаія пачалося ажыўленне.

Павел Татарнікаў «Андрэй Полацкі».

— Паспяшаемся, — напаміну маскоўскі князь і запытаўся: — Якія меркаванні?

— Як і дамовіліся, — адказаў за ўсіх Андрэй Полацкі.

— У такім разе, — Дзмітрый Іванавіч паказаў рукой наперад, — табе з дружынай твайго брата адводзіцца роля палка правай рукі.

Лавіна лавіне несла смерць

Яны паспяшаліся да свайго войска, каб заняць вызначаную пазіцыю. У гэты час Дзмітрый Іванавіч указваў месца размяшчэння астатнім палкам: вялікаму, перадавому, левай рукі, вартавому і засаднаму.

Час бег хутка. З татарскага боку ўсё выразней чуліся пагражальныя воклічы. Нарэшце каля 11 гадзін дня конніца зрушыла з месца, кіруючыся да прыяцельскага маскоўскага палка. Ён таксама падаўся наперад. Дзве магутныя лавіны пачалі імкліва збліжацца.

Раптам з абодвух бакоў насустрач адзін аднаму з гучнымі воклічамі панесліся два коннікі. Трымаючы ў правай руцэ кап'ё, кожны схіліўся да грывы каня, гатовы на адлегласці кідка выпрастацца і паслаць кап'ё прама ў сэрца праціўніка.

З маскоўскага боку нёсся на сваім баявым кані Перасвет. З татарскага — Чалбей. Дзве дзіды адначасова паляцелі наперад. Праз імгненне абодва слаўныя воіны засталіся ляжаць на зямлі. Аднак ужо нікому не было да іх справы. Дзве лавіны сышліся не на жыццё, а на смерць.

Асноўны ўдар татар быў скіраваны на вялікі полк, які застыў непрыступнай сцяной. Было відавочна, што, нягледзячы на мужнасць, самаахвярнасць, маскоўцы доўга не пратрымаюцца. Гэта разумеві і Полацкі са сваімі воінамі. Не сумняваўся, што галоўная задача татар — «парваць» вялікі полк на дзве часткі. Гэта ўдасца, калі яго воіны адарвуцца ад асноўных сіл. Тады стык з сярэдняй, дзе размяшчаюцца маскоўцы, аслабне. У брэш, што ўтворыцца, і ўварэцца праціўнік. Спіншацца на дапамогу трэба толькі тады, калі ардынцы гэты полк пацісянць.

Здрыгануўся ён на шостаі гадзіне лютой сечы. Уся зямля была ўслана цэламі загінулым. Жывыя пачалі ўцякаць. А дзе ўцекі, там і паніка. Ёй паддаўся полк левай рукі. Адначасова ўсё мацней

сціскаліся варажыя абцугі і вакол палка правай рукі.

Дагэтуль знаходзячыся ў самым цэнтры сечы, Андрэй Полацкі яшчэ смялей кінуўся наперад. Рывок быў такі нечаканы і рашучы, што два верхнікі, якія неслі яму насустрач, спалохана адварнулі коней убок. Гэта толькі і трэба было. Яго дзідз да размаху трапіла ў аднаго з іх. Не памятаў ужо, як дзейнічаў. Толькі тады, калі заўважыў, што татары кінуліся ўцякаць, рэальнасць зноў вярнулася да яго.

У наступленне пайшоў запасны полк. Яго свежыя сілы, як вецер, што з'яўляецца нечакана пасля спёкі, прынеслі з сабой надзею на лепшае. Татары, праўда, спадзіваліся, што ім на дапамогу са сваім войскам прыйдзе Ягайла. Але ён так і не з'явіўся.

Магчыма, спазненне было выклікана тым, што яго воіны не захацелі ваяваць са сваімі аднаверцамі, якія змагаліся, як яны меркавалі, з басурманамі. Але, верагодней за ўсё, Ягайла і не збіраўся ўмешвацца ў бітву Мамаія з маскоўскім князем. Абяцанне дапамагчы было добра прадуманым стратэгічным ходам. Ягайла хацелася мець у аднолькавай ступені аслабленымі і маскоўцаў, і ардынцаў. Таму і паабяцаў Мамаю падтрымку, якую не збіраўся аказаць.

Збылося не ўсё

За перамогу на Куліковым полі была заплачана вялікая цана. Абодва бакі страцілі кожнага дзясятага воіна. Але перамога стала вельмі значнай для маскоўскага боку. Залатая Арда мусіла лічыцца з моцным праціўнікам. На выхад бітвы шмат у чым паўплывалі і смельчы дзеянін войска Андрэя Полацкага, а таксама яго брата Дзмітрыя.

Несумненна, Андрэй Альгердавіч меркаваў, што пасля перамогі маскоўскі князь стане ахвотна падтрымліваць яго. Аднак, калі папрасіў дапамогі ў барацьбе з Ягайлам, зразумёў: на яго разлічваць нельга. Неабходна шукаць іншых саюзнікаў. Не знайшоўшы іх, памірыўся з крыжакамі. Каб здобрыць, нават паабяцаў ім Полацк, якім ужо не валодаў. А яшчэ пачаў называць лівонскага магістра сваім бацькам і дарагім сябрам. Прызнаў сябе яго васалам.

Знайшоў паразуменне і са смаленскім князем. Святаслаў Іванавіч паспішаўся забыць былыя крыўды. У 1386 годзе адгукнуўся на просьбу прыняць удзел у сумесных баявых дзеяннях супраць Ягайлы.

Са сваім войскам Андрэй Полацкі захапіў Лукомль, Ашмяны. Аднак гордыя палачане не прызналі яго сваім князем. Не жадалі прыняць таго, хто дабіваўся ўлады пры падтрымцы чужынцаў. А пасля адступлення крыжакоў Скіргайла разграміў яго дружыну. Андрэй Альгердавіч трапіў у палон, сем гадоў правёў за кратамі.

Вызвалены быў сваім стрыечным братам Вітаўтам. Стаўшы вялікім князем літоўскім, той пачаў баявы дзеянні супраць татарскага хана Цемір-Кутлуя. Андрэй Полацкі разам з Вітаўтам і іншымі князямі прыняў удзел у бітве на рацэ Ворскле. Аднак яна, на жаль, не толькі не прынесла ім поспеху, але і стала ганебным паражэннем іх войска. Загінула палова ўсіх воінаў Вялікага Княства Літоўскага, у тым ліку і 60 князёў. Скаў 12 жніўня 1399 года на Ворскле сваю галаву і Андрэй Полацкі. Было яму недзе пад восемдзесят.

Сталася так, што найбольш паспяхова ён змагаўся на чужым баку. Толькі ўся яго дзейнасць была падначалена таму, каб умацоўвалася дзяржава, якой ён служыў.

Прэч ад абагульненняў

У пачатку снежня ў беларускай сталіцы адкрылася некалькі цікавых выставачных праектаў. Нацыянальны мастацкі музей парадаваў экспазіцыяй, прысвечанай 190-годдзю Апалінарыя Гараўскага, славуага беларускага і рускага жывапісца; персанальная выстаўка «Чысты звон» маладой мастачкі Марыі Богдан адкрылася ў галерэі «Арт-Фабрыка»; а ў прасторы «Галерэя ДК» адбылася ўрачыстасць з нагоды прэзентацыі персанальнага праекта яшчэ аднаго маладога аўтара — Таццяны Савік. «In a pause» можна ўбачыць да 3 студзеня наступнага года.

Таццяна Савік — надзвычай актыўны творца. Складана прыгадаць калектыўную выстаўку сучаснага айчыннага мастацтва апошніх некалькіх гадоў, дзе б адсутнічалі яе работы. Нядаўна выбраныя творы аўтара дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва былі змешчаны ў экспазіцыі на выніках Рэспубліканскага конкурсу «Нацыянальная прэмія ў галіне выяўленчага мастацтва». Для Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў Таццяна Савік прадставіла работы з серыі «VOID /

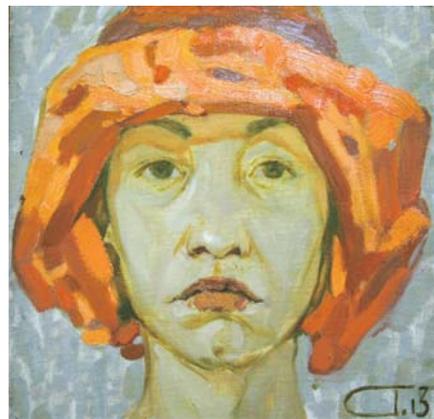
«VOID», 2023 г.

Пустата» (2022—2023), якая вылучаюцца адсутнасцю значных частак, фрагментаў звыклых кампазіцый, наўмыснай заменай часоўці неабходнага і важнага пустаці. З дапамогай такой знаходкі аўтар прапануе свае разважанні аб уласным быцці, непазбежная частка якога — пустата. У рэшце рэшт, гэтым шырокім фізічным і філасофскім паняццем, якое азначае недахоп зместу, незапоўненасць, няпэўнасць або адсутнасць разумення, здараецца, характарызуецца цэлыя перыяды жыцця чалавека. Яны надзвычай цяжка перажываюцца асобай, але дапамагаюць знайсці адказы на пытанні, што не даюць спакою. Між тым Таццяна Савік хоць і атрымала пачаснае месца на выстаўцы, была заўважана на высокім узроўні, Нацыянальнай прэміяй у галіне выяўленчага мастацтва не ўганаравалі.

«Партрэт», 2021 г.

Выстаўка «In a pause» атрымалася даволі камернай, але змястоўнай. Яна паяднала зробленае раней і новыя творы. Падыходзіць усё тэма ж, у тым ліку сумяшчэнне тэхнік: тут і ляўкас, і вітраж, і метал... Таму найбольшую цікавасць выклікае тэма, заяўленая ў назве, — паўза. Не адхіляючыся ад роздуму пра чалавека і яго ўнутраны свет, мастачка спыняецца, каб расказаць аб неабходнасці

«Аўтапартрэт», 2013 г.

маўчання і цішыні. Сувязь з праектам «VOID / Пустата» відэавочная, бо вынікае ланцужок асацыяцый: ад адсутнасці да наяўнасці, ад пустэчы да пошуку зместу, а таксама ад агульнага да прыватнага. Між тым работы Таццяны Савік пакідаюць гледачу прастору для пошуку ўласных сэнсаў. Пагадзіцеся, калі завітаць на выстаўку сучаснага мастака, схільнага да таго ж канцэптуалізму, напярэдадні не пазнаёміўшыся з яго работамі і не паразважаўшы пра ідэйны складнік творчасці, наўрад ці зразумееш сутнасць. Варыяцый тлумачэнняў, здагадак і дапушчэнняў можа быць вялікая колькасць. Так і тут — скупыя на дэталі і ўкладанні кампазіцыі, амаль поўная адсутнасць сюжэтаў, пазбяганне аўтарам якой бы там ні было магчымасці знаёмства гледача з персанажамі, пазбаўленая гармоніі — у звыклым разуменні — канструкцыі... Як дайсці да праўды?.. Няўтульнасць, холад, цяжар — такія адчуванні выклікаюць работы выстаўкі, а значыць, Таццяна Савік здолела выказаць задуманае.

Прапануючы зрабіць паўзу, аўтар запрашае да глыбіннага аналізу працэсаў, што адбываюцца з чалавекам. Асабліва ўвага — свядомасці і яе правілам гульні. Ад чаго залежыць свядомасць? У чым яе вартасці і хібы? Ці разумее індывід сутнасць усіх сваіх учынкаў? На што звяртае ўвагу, а што абходзіць бокам? Як можна кіраваць свядомасцю? Таццяна Савік знаёміць выключна з уласнымі разважанымі на тэму, не абагульняе і не дыктуе сваю волю.

Юўгенія ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Пад чыстым небам снежня

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачь літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партреты». Героямі распаведу стануць Мікола Мятліцкі і Леанід Дайнека. У нядзелю і панядзелак у радыёверсіі тэлеперадачы «Суразмоўцы» — сустрэча з паэтам, акцёрам Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа Пятром Ламанам.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях — старонкі рамана Фёдора Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — «Дванаццаць подзвігаў Геракла» Пятра Васючэнка.

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавадні айчынных і замежных аўтараў. У праекце «Прачулым радком» — вершы Сяргея Дзяржэга.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

10 снежня — 90 гадоў з дня заснавання (1933) Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь (да 1994 г. — Урадавая бібліятэка імя М. Горкага).

11 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Тамары Бушко (1918—1981), беларускага тэатральнага крытыка.

12 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Кастуся Кірэнкі (Канстанціна Ціханавіча; 1918—1988), беларускага паэта, празаіка, публіцыста, перакладчыка, заслужанага дзеяча культуры БССР.

14 снежня 70-гадовы юбілей святкуе Анатоль Кузняцоў (1953), беларускі скульптар.

15 снежня 85-годзе святкуе Людміла Былінская (1938), беларуская актрыса, заслужаная артыстка БССР.

16 снежня — 120 гадоў з дня нараджэння Івана Ахрэмчыка (1903—1971), беларускага жывапісца, народнага мастака Беларусі.

16 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Эдуарда Агуновіча (1938—2020), беларускага мастака, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

Каляндар падрыхтаваны
БДАМЛМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

8 снежня — у публічную бібліятэку № 8 імя Максіма Багдановіча (вул. Даўгабродская, 12/2) на конкурс чытальніцкай паэзіі, прымеркаваны да дня нараджэння М. Багдановіча. Пачатак у 13.00.

12 снежня — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5, мемарыяльная зала) на творчую сустрэчу з пісьменнікам. Пачатак у 14.30.

12 снежня — у публічную бібліятэку № 7 (вул. Пляханавы, 97/4) на літаратурна-музычную імпрэзу

«Літаратурны аўторак» з удзелам пісьменнікаў Алены Басікірскай, Андрэя Бокзы, Людмілы Бурдыка, Алены Грышкевіч, Валянціны Паліканінай, Волгі Сакаловай, Сяргея Трахімёнкі, Іны Фраловай і спявачкі Юліі Шыкунец. Пачатак у 16.00.

13 снежня — у клуб мужнасці у СШ № 4 (вул. Чурлёніса, 18), які правядзе Міхась Пазнякоў. Пачатак у 9.30.

13 снежня — у бібліятэку Цэнтральнага Дома афіцэраў на круглы стол «Духоўнасць і патрыятызм у літаратуры». Пачатак у 16.00.

14 снежня — у Цэнтральную бібліятэку імя Я. Цупалы (вул. Веры

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ выказваюць шчырыя спачуванні пісьменніку Міколу Чарняўскаму з прычыны напатакушага яго гора — смерці жонкі Гелены Іосіфаўны.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці кіраўніка Лідскага раённага літаб'яднання «Суквецце» паэта Алеся МАЦУЛЕВІЧА і выказваюць спачуванне яго родным і блізкім.

Харужай, 16) на прэзентацыю чытанкі «Верасок». Пачатак у 10.00.

14 снежня — на ўрок літаратуры ў пачатковую школу № 159 (вул. Адзінцова, 38), прысвечаны творчасці Міхася Пазнякова, з удзелам пісьменніка. Пачатак у 9.00.

15 снежня — у літаратурны клуб «Шчырасць» пры бібліятэцы № 22 (вул. Яна Чачота, 23) на творчую сустрэчу з Эдуардам Ханком. Пачатак у 18.00.

16 снежня — у Рускі дом (вул. Ракаўская, 19а) на літаратурны вечар, прысвечаны 220-годдзю з дня нараджэння Фёдора Цютчова. Пачатак у 18.00.

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіёва
Алесь Марціновіч

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкая, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захаравы, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготы
для наставнікаў;
63852 — ведамасы;
63880 — ведамасыя льготы.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда".
Дырэктар — Аляксандр
Аляксандар Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
07.12.2023 у 11.00
Ум. друку арж. 3,72
Наклад — 664

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2849
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакі прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

